

SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET AMMATIL- LISESTA ARVOSTUKSESTA JA ASENTEISTA VAPAA- AJAN VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA

Laura Pilkama
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Laura Pilkama	
Työn nimi Sosiaalityön kokemukset ammatillisesta arvostuksesta ja asenteista vapaa-ajan vuorovaikutustilanteissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Pro gradututkielma
Aika kevät 2024	Sivumäärä 60+liitteet
Ohjaaja Sirkka Alho YTT	
<p>Pro gradu - tutkielmassani tutkin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ammatillisesta arvostuksesta sekä ammattiin liittyviä asenteita ja mielikuvia työn ulkopuolisissa kohtaamisissa sosiaalityöntekijöiden itsensä kuvaamina. Tutkielman teoriaperusta koostuu tunnustussuhdeteoriasta.</p> <p>Pro gradu- tutkielman aineisto kerättiin 1.1.2024-21.1.2024 välisenä aikana sosiaalisen median kanavien kautta. Aineisto kerättiin käyttämällä eläytymismenetelmää ja kahta avointa kysymystä. Laadullisen aineiston analyysissa käytettiin teoriaohjaavan sisällöntutkimuksen ja sisällönerittelyn menetelmää. Aineisto kattoi yhteensä 120 vastausta kahteen avoimeen kysymykseen.</p> <p>Tulosten perusteella sosiaalityöntekijöiden kokema ammatillinen arvostus kohtaamisissa pystyttiin jakamaan kolmeen eri luokkaan; ristiriitaiset, arvostavat ja ei-arvostavat kohtaamiset. Arvostavat kokemukset koostuivat dialogisuudesta, sympatiasta sekä positiivisista mielipiteistä ja asenteista koskien sosiaalityön ammattia. Arvostamattomuus näyttäytyi sosiaalityöntekijöille negatiivisina asenteina ja mielikuvina ammatista, halventavina nimityksinä, ennakkoluuloina ja sosiaalityöntekijöiden leimautumisena yhteiskunnallisesti ei-arvostettuina pidettyihin asiakasryhmiin. Sosiaalityöntekijöiden kohtaamiset alan ulkopuolisten kanssa synnyttivät ristiriitaisia ja monitulkintaisia vuorovaikutustilanteita. Alan ulkopuolisilla ihmisillä oli sosiaalityöstä ristiriitaisia mielipiteitä, joita sosiaalityöntekijät kohtasivat välttämättä aktiivista kyseenalaistamista hiljaisen vastaanottajan roolissa.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöiden kuvaamana sosiaalityöntekijät saavat ammatista saa arvostetun, mutta hyvin ristiriitaisen kuvan kertoessaan sen alan ulkopuolisille ihmisille. Johdopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöiden ammatillisen arvostuksen kokemukset kohtaamisissa alan ulkopuolisten kanssa ovat hyvin vaihtelevia, sisältävät stereotyyppisiä käsityksiä sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalityöstä ja näin ollen vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden ammatillisen identiteettiin, joka elää ja muovautuu ympäristön ja vuorovaikutuksen kanssa.</p>	
Asiasanat: arvostus, ammatillinen identiteetti, eläytymismenetelmä, stereotypiat, tunnustussuhdeteoria	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

KUVIOT

KUVIO 1 Vuorovaikutustilanne.....	29
-----------------------------------	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Analyysin vaiheet.....	21
TAULUKKO 2 Aineiston redusointi.....	22
TAULUKKO 3 Koko aineiston teemat.....	23
TAULUKKO 4 Arvostava kohtaaminen.....	23
TAULUKKO 5 Ei-arvostavat teemat	24
TAULUKKO 6 Aineiston variointi.....	24
TAULUKKO 7 Sisällönerittely.....	25

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SOSIAALITYÖN YHTEISKUNNALLINEN ARVOSTUS.....	4
	2.1 Sosiaalityön arvostuksen erilaiset lähtökohdat	4
	2.2 Ammatillinen identiteetti sosiaalityössä.....	6
	2.3 Stereotypiat	8
	2.4 Aikaisemmat tutkimukset	11
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	16
4	TUTKIELMAN TEOREETTINEN TAUSTA.....	18
	4.1 Tunnustussuhdeteoria	18
5	TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	24
	5.1 Aineiston analyysi	27
	5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
6	TULOKSET	37
	6.1 Ristiriitaisia kohtaamisia	38
	6.1.1 Peilaaminen.....	38
	6.1.2 Mielenpide sosiaalityöstä.....	39
	6.1.3 Kritiikki sosiaalityöstä.....	40
	6.1.4 Ihmisen soveltuvuuden arviointi sosiaalityöhön.....	40
	6.1 Kohtaamista.....	42
	6.2 Kohtaamattomuutta	46
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
8	POHDINTA	56
9.	LÄHTEET	61

LIITTEET

1 JOHDANTO

Ollessani taannoin juhlissa, juhlien järjestäjä halusi esitellä jokaisen vieraan kahvipöydässä. Kahvipöydässä istui ihmisiä, joilla oli oman näkemykseni mukaan tunnettuja ja arvostettuja ammatteja, kuten lakimies ja opettaja. Olin esittelyssä viimeinen ja kohdallani juhlien järjestäjä lausui: *”Ja sitten meillä on täällä Laura. Laura on sossu. Pitäähän joka porukassa yksi sossu olla!”* saaden kaikki nauramaan.

Siinä missä esimerkiksi poliisin ammatti, voi myös sosiaalityöntekijän ammatti herättää ihmisissä asenteita ja mielikuvia. Nämä asenteet ja mielikuvat, joista muodostuu stereotyyppioita, vaikuttavat ihmisiin ja sitä kautta mielikuviin, tietoisuuteen sekä ammatin arvostukseen yksilö- ja yhteiskunnallisella tasolla. Ihmiset vertaavat omia taitojaan, minäkuvaansa ja omia ominaisuuksiaan alaan liitettyihin stereotyyppioihin, tai esimerkiksi mielikuviinsa alan edustajista. Tunne samankaltaisuudesta tai samaistuttavuudesta lisää ihmisen kiinnostusta alaa kohtaan ja vastakohtaisesti ihmisen kokema erilaisuuden tunne taas vähentää kiinnostusta. (Kessels 2015, Rommes ym. 2007.) Sosiaalityön ammattiroolin ja ammatillisen identiteetin epävarmuus on liitetty työuupumuksen ja työtyytymättömyyden lisääntymiseen. Sosiaalityöntekijän ammatillisen arvostuksen puute esimerkiksi sairaaloiden moniammatillisissa tiimeissä aiheutti stressiä ja alensi työmotivaatiota. Yhteiskunnallisen arvostuksen puute oli yhteydessä työuupumukseen ja työtyytymättömyyteen. Sosiaalityöntekijän on koettava työnsä merkitykselliseksi, mutta työn merkityksellisyys ei yksin riitä. Organisaation ja yhteiskunnan on myös ilmaistava arvostuksensa sosiaalityöntekijää kohtaan. Yksilö, organisaatio ja yhteiskunta muodostavat kolmiyhteyden, joissa arvostus suhteessa toisiinsa on tärkeää. (Yliruka ym. 2009, 25, 33.)

Läheiseni lahjoitti minulle taannoin kankaisen nenäliinan, jonka oli saanut Sosiaaliturvan päiviltä 1990-luvulla. Nenäliinaan oli painettu kuva luudalla lentävästä homssuisesta pääsiäisnoidan ja supersankarin yhdistelmää muistuttavasta kookkaasta naisesta ja naisen yläpuolella oli painettu teksti ”supersossu.” Supersossu oli Veikko Anttilan (Anttila 2019) piirtämä Sosiaalityöntekijä-lehdessä kuvattu vuosina 1989–1994 ilmestynyt sarjakuva. Sarjakuva on humoristinen aikansa kuva sosiaalityöntekijästä, joka ei ehkä istuisi huumoriltaan tähän päivään. Jokin on siis muuttunut jos ”supersossu” ei enää naurata.

Sosiaalityön mielikuva ja työn arvostus on tärkeää monesta syystä. Sillä on vaikutuksia sosiaalityön laatuun, koulutukseen, työssä viihtymiseen ja sitoutumiseen, palveluja käyttäviin ihmisiin, palveluihin sijoitettaviin resursseihin sekä palvelusta puhuviin ihmisiin. (Staniforth ja Deane 2016, 13.) Tutkimuksia siitä, miten sosiaalityöntekijät tai yleisö näkevät sosiaalityön ammatin on verrattain vähän.

Suomen suurin julkisen alan eläkevakuuttaja Keva teki vuonna 2023 selvityksen kuntien ammattiryhmien henkilöstötarpeesta. Selvityksessä suurimmat vajaukset suhteessa nykyiseen henkilöstöön todettiin sosiaalityöntekijöillä ja psykologeilla. Kevalla oli eläkevakuutettuna 7240 sosiaalityöntekijää vajeen ollessa 4270 työntekijää, eli prosentuaalisesti henkilöstövaje oli 59 prosenttia. Työvoiman tarjonnan ennusteessa, joka oli tehty vuodelle 2032 sosiaalityöntekijöistä oli suurin vaje. (Keva 2023.) Sosiaalityöntekijäpulan syiksi on arvioitu työntekijöiden vaihtuvuutta, alan palkkausta, puutteellisia resursseja sekä suuria asiakasmääriä (Talentia 2019).

Merja Joutsen-Onnela (2003, 16) kuvaa sosiaali- ja terveysalaa suositukseksi alaksi etenkin nuorten keskuudessa ja hakijoita on vuosittain paljon. Ihmisläheinen ala vetoaa nuoriin siitäkin huolimatta, että sosiaali- ja terveysalalla on koettu kriisivaiheita ja ala on erittäin vaativa. Syksyllä 2022 sosiaalityön yliopistokoulutukseen valittiin ennätysellinen määrä hakijoita, yhteensä 582 opiskelijaa ja koulutusmääriä on nostettu koko ajan (sosnet 2023.) Samansuuntaisia havaintoja on myös muualla maailmassa. Esimerkiksi Turkissa valmistuneiden sosiaalityöntekijöiden määrä on kasvanut erittäin nopeasti 2000-luvulta alkaen (Bolgün ja Sahin 2019).

Tästä huolimatta ”Vastavalmistuneiden urapolut”- selvityksen (Yle 2024) mukaan 49 prosenttia vastavalmistuneista sosiaalityöntekijöistä pohti työpaikan vaihtamista ja 27 prosenttia alanvaihtoa vuonna 2023. Lisäksi Talentian toteuttamassa työolobarometrissä (Talentia 2024) vastaajista 39 prosenttia kertoi palautuvansa työstä harvoin tai ei koskaan. Lisäksi vain prosentti vastaajista uskoi sosiaalialan työhyvinvoinnin paranevan merkittävästi lähitulevaisuudessa.

Jari Eskolan ym. (2018, 75) mukaan ihmiset tekevät usein valintoja elämässään stereotyyppisten valintojen perusteella. Johanna Kallio, Helena Blomberg ja Christian Kroll (2021,9) pyrkivät selvittämään sosiaalityötä pääaineena opiskelevien ammatinvalintamotiiveja kansallisesti edustavalla otoksella Suomessa. Yleisin perustelu sosiaalityön ammatinvalinnalle oli ideologinen syy, tai halu auttaa haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Tämän lisäksi uraan ja uranäkymiin liittyvät asiat sekä hyvä työllisyystilanne koettiin yhdeksi tärkeimmiksi motiiveiksi.

Sosiaalityötä määrittää aikaisempaa enemmän kunnissa resurssien niukkuus, sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen sekä toimintamahdollisuuksien heikentyminen. Sosiaalityöhön liittyvän arvostuksen ja mielikuvien tutkiminen on siis monella tapaa ajankohtaista etenkin tilanteessa, jossa alaa vaivaa työntekijäpula ja vastavalmistuneet

pohtivat alanvaihtoa. Kuinka saada sosiaalityöstä arvostettu ammatti, jossa yliopistosta valmistuneet ihmiset viihtyisivät?

Tutkielmassani kysyn sosiaalityöntekijöiltä eläytymismenetelmää käyttäen, miten sosiaalityöntekijät kokevat ulkopuolisten ihmisten suhtautuvan heidän ammatteensa. Tutkielman tekijänä oletan, että sosiaalityöntekijän kertoessa ammatinnsa alan ulkopuolisille, se herättää asenteita ja mielikuvia ihmisissä. Olen kiinnostunut siitä, miten nämä asenteet ja mielikuvat, joista muodostuu stereotyyppioita vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen identiteettiin ja arvostuksen kokemukseen erityisesti työn ulkopuolisessa kontekstissa ja miten sosiaalityöntekijät näitä vuorovaikutustilanteita kuvaavat. Lähestyn tematiikkaa tunnustussuhdeteorian kautta. Tunnustussuhdeteorian avulla voi kuvata sosiaalisen elämän monimutkaisuutta, jossa arvostus, kunnioitus ja rakkaus ovat keskiössä. Tunnustussuhdeteorian avulla voidaan tarkastella tunnustuksen tärkeyttä osana merkityksellistä elämää ja vastavuoroisesti arvostuksen puutteen vaikutuksia yksilöön ja yhteiskunnallisella tasolla sosiaalityön ammattiin. (Laitinen 2019, 181–183.)

Tutkielmani keskeiset käsitteet ovat ammatillinen arvostus, ammatillinen identiteetti ja stereotyyppiat.

Luvussa kaksi avaan tutkielman keskeisiä käsitteitä, kuten ammatillista arvostusta, ammatillista identiteettiä sosiaalityössä sekä stereotyyppioita. Luvussa kolme kuvaan tutkimuskysymyksiä ja luvussa neljä tutkielman teoreettisia lähtökohtia. Luku viisi käsittelee tutkielman toteuttamista, ja luku kuusi johdattaa tutkimuksen tuloksiin. Luvussa seitsemän esitellään yhteenveto ja johtopäätökset ja luku kahdeksan päättää raportin pohdintaan.

2 SOSIAALITYÖN YHTEISKUNNALLINEN ARVOSTUS

2.1 Sosiaalityön arvostuksen erilaiset lähtökohdat

Sosiaalityön arvostuksen määrittymistä voi tarkastella monista eri lähtökohdista. Arvostus on jo käsitteenä monitulkintainen, mutta viittaa sillä arvostukseen ihmisyyden kuvaamisessa ja tutkin arvostusta käsitteenä nimenomaan sosiaalityöntekijän työn näkökulmasta.

Arvostusta voi tarkastella yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Kaarina Mönkkönen ym. (2023, 200–203) visualisoivat arvokasta ja merkityksellistä yhteiskuntaa neljän eri näkökulman avulla, jotka ovat arvokkuudesta ja merkityksellisyydestä puhuminen, kannattelevien yhteisöjen luominen, ihmisen arvokkuutta lisäävän sivistyksen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi nostaminen sekä hyvän tulevaisuuden rakentaminen kaikilla eri yhteiskunnan tasoilla. Näistä tavoitteista tutkielmani kontekstissa tärkein on arvokkuudesta ja merkityksellisyydestä puhuminen ja sen lisääminen. Sosiaalityön arvostus on monilta osin alan yhteiskunnallista asemaa ajatellen tärkeää, kuten sosiaalityön laadukkuutta ajatellen, jolloin sen vaikutus kohdistuu sekä työntekijöihin, että asiakkaisiin.

Arvostusta voidaan tarkastella myös työhyvinvoinnin näkökulmasta. Sosiaalityössä on tutkittu työtyytyväisyyttä- tai tyytymättömyyttä, jolloin on saatu tutkimustulos, että myönteinen asiakaspalaute ja saatu kiitos ovat keskeisiä työtyytyväisyyden ja motivaation lähteitä. Erityisesti muutoksen mahdollistaminen yksittäisenä tekijänä sai aikaan sosiaalityöntekijöiden voimakasta tyytyväisyyttä ja motivaatiota työhön. Myönteiset ja onnistuneet asiakassuhteet mainittiin uran suurimpiin saavutuksiin. (Yliruka ym. 2009, 27.) Tero Meltti ja Hanna Kara (2009) tekivät kansainvälisen tutki-

muskatsauksen sosiaalityöstä. He tarkastelivat sosiaalialan kuormitusta ja voimavareteijöitä työtyytyväisyyden kautta, joka jaettiin ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin. Tyytymättömyys muodostui tutkimuskatsauksessa ulkoisista asioista, kuten organisaatiokulttuurista, resurssikysymyksistä, organisaation ja työn alhaisesta arvostuksesta. Työtyytyväisyys taas muodostuu pääasiassa sisäisistä tekijöistä, kuten työn monipuolisuudesta, haastavuudesta sekä hallittavuudesta. On tutkittu (Kalliath ja Kalliath 2013) että korkealla työtyytyväisyydellä sosiaalityössä on yhteys työssä pysymiseen ja asiakastyön hyvään laatuun. Sitä vastoin taas työntekijöiden vaihtuvuudella, suurilla poissaolomäärillä, stressillä, työntekijöiden huonolla itsetunnolla ja työuupumuksella on yhteys alhaiseen tyytyväisyyteen työssä. Erityisesti huonolla itsetunnolla voi olla yhteyttä ammatilliseen arvostukseen. Elisabeth Hobbsin ja Nikki Evansin (2017) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät toivat esiin syrjimistä ja sosiaalityöntekijän roolin pienempää arvostusta suhteessa muihin sosiaali- ja terveysalan toimijoihin, jolloin puhutaan nimenomaan itsetunnosta suhteessa ammattiin. Tutkimusta siitä, miten työn ulkopuolinen arvostus vaikuttaa sosiaalityöntekijöihin löytyi vähän, erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta katsottuna.

Arvostusta voi tarkastella yksilön ja tunnustuksen näkökulmasta. Yksilönäkökulmasta arvostuksen käsite keskittyy ihmisen yksilöllisyyteen ja elämäntyyliin, johon kuuluu hänen kykynsä sekä tapansa olla osa yhteisöä. Tunnustuksen antamiseen liittyy vahvana ihmisten välinen vuorovaikutus sekä ihmisen kohtaaminen, mikä muo-
vaa meistä sitä keitä me olemme. (Särkelä 2020, 120–121.) Petteri Niemi (2020, 179) tuo esiin, että ihmisten, jotka eivät ole itse saaneet arvostusta on vaikea antaa sitä itsekään. Niemi viittaa sosiaalityön asiakkaisiin, jotka saattavat olla leimautuneita haasteidensa vuoksi ja jotka eivät saa esimerkiksi helposti töitä. Tästä syystä heidän itsearvostuksensa on matala. Niemi (emt. 180) kuvaa ihanteellista tunnustussuhdetta molemminpuoliseksi ja symmetriseksi. Näin ei kuitenkaan edellä mainituista syistä aina tapahdu, joten sosiaalityöntekijälle asiakkaan asenne ei voi olla hänen arvostavan asenteensa ehto, vaan sosiaalityöntekijän täytyy omalla asenteellaan näyttää esimerkkiä asiakkaalle. Sosiaalityössä arvostusta saadaan siis myönteisellä asiakaspalautteella ja muutoksen mahdollistamisella asiakkaalle, mutta sitä ei voi odottaa asiakkailta. Näin ollen sosiaalityön arvostus ei voi määrittää ainoastaan asiakkailta saatuna tai muutoksen mahdollistamisen tuomalla hyvän työpanoksen tuomalla tunteella, koska tällöin tunnustuksen saaminen olisi liian epävarmaa.

Vastaavanlainen ambivalenttinen asetelma saattaa muodostua myös sosiaalityöntekijän ja kuulijan välille sosiaalityöntekijän ammatin tullessa ilmi. Sosiaalityöntekijä ei ole kohtaamisissa irrallinen ammatistaan, jos hän tuo sen ilmi, vaan ammatti on osa häntä kohtaamisen kontekstista huolimatta. Tämä osin selittää ristiriitaisia kohtaamisia, koska kuulijan saattaa olla vaikea erottaa ihmisen ammattiminä ja työn ulkopuo-

linen minä. Voi myös olla, että kuulijalla herää tunteita ammattia kohtaan. Sosiaalityöntekijää arvostetaan yhteiskunnassa mahdollisesti siksi, koska asiantuntijoita yli-päättään arvostetaan, mutta sosiaalityöntekijään liitetyt negatiiviset mielikuvat ja asenteet eivät luo tapaamiselle asiantuntijuuden ja maallikon välille aina tasavertaista vuorovaikutustilannetta. Mönkkönen ym. (2023, 19) tuo esiin näkökulman, että tunnustusta ei haeta ainoastaan yksilönä vaan myös osana isompaa kollektiivia. Ryhmään kuulumisen onkin yksi identiteettiä keskeisesti rakentava tekijä. Mikäli ihminen identifioituu vahvasti omaan ryhmäänsä, hän voi kokea myös ryhmän saaman huomion ja tunnustuksen merkitykselliseksi. Sosiaalityöntekijöiden saama tunnustus ryhmänä on myös yhteiskunnallisten muutosten keskellä epävarmaa.

Barbara Staniforthin ym. (2016, 24) tekemä tutkimus osoitti, että sosiaalityöntekijät kokivat vahvasti ylpeyttä työstään siitä huolimatta, että heillä oli oletus siitä, että heidän ammattinsa nähdään negatiivisessa valossa. Sosiaalityöntekijöille omaan ammattiryhmään kuulumisen siis saa aikaan ilmiön, jossa koko ryhmän saama tunnustus tuntuu itselle merkitykselliseltä, jos sosiaalityöntekijä on identifioitunut vahvasti sosiaalityöntekijäksi. Sosiaalityöntekijöiden ammattiryhmään identifioituminen ja kuulumisen voi siis lisätä arvostuksen kokemusta yksilötasolla sosiaalityöntekijälle.

Ammatillinen arvostus ilmenee sosiaalisessa kanssakäymisessä, jonka pohjavai-kuttimena on yksilön itsetunto. Työn ja arjen yhteensovittaminen sekä itsearvostus ja ulkoinen arvostus vaativat onnistuakseen tuen kollegoilta ja esihenkilöltä. (Ferguson ym. 2012, 300.) Vuorovaikutustilanteissa nämä yksilölliset kokemukset arvostuksen tunteesta näkyvät ihmisen käyttäytymisessä (Bergmark & Alerby 2008, 41). Toiseuden kokemus syntyy suhteessa, jossa yksilö esineellistyy tai hänen autonomiaansa loukataan. Arvokkuutta heikentää vuorovaikutussuhde, jossa ihmisen arvokkuutta tai merkityksellisyyttä loukataan. (Mönkkönen ym. 2023, 21.)

Yhteenvetona sosiaalityöntekijän arvostusta lisäävät työn sisäiset tekijät, kuten hyvä asiakaspalaute, muutoksen toteuttamisen mahdollisuus, kuulumisen ryhmään sekä korkea työtyytyväisyys. Yhteiskunnallista arvostusta lisäksi ihmisten tietoisuus sosiaalityön ammatista, sosiaalityön tuen tarpeen tiedostaminen suhteessa yhteisöön ja yhteiskuntaan, sekä ammatin sisällön, osaamistavoitteiden ja ammatin arvoperustan tiedostaminen.

2.2 Ammatillinen identiteetti sosiaalityössä

Tarkastelen tässä luvussa sitä, miten ammatillinen identiteetti sosiaalityössä käsitellään. Ammatillisella identiteetillä tarkoitetaan ihmisen elämänsä historiaan perustuvaa

käsitystä itsestä ammatillisena toimijana- ihmisen suhdetta työhön ja ammatillisuuteen sekä siihen, millaiseksi ihmiseksi hän haluaa ammatillisesti ja työssään tulla. Ammatilliseen identiteettiin sisältyy myös ihmisen käsitys siitä, mitä hän pitää tärkeänä, mihin hän kokee kuuluvansa ja samaistuvansa ja mihin hän työssään ja ammatissaan haluaa sitoutua. Ammatillinen identiteetti sisältää myös työtä koskevia arvoja, tavoitteita, uskomuksia ja eettisiä ulottuvuuksia. (Eteläpelto ja Vähäsantanen 2010, 46.)

Ilman ammatillista identifioitumista sosiaalityöntekijäksi yleisön asenteilla tai mielipiteillä sosiaalityötä kohtaan ei välttämättä olisi sen suurempaa merkitystä sosiaalityöntekijälle. Nykyisin ajatellaan, että identiteetti muuttuu tilanteesta toiseen, sekä että identiteetti on pirstaloitunut ja epäjatkuva. Tämä tarkoittaa sitä, että minuus käsitetään dynaamisena ja uudelleenneuvoteltavana. Minä rakentuu kokoa ajan suhteessa kokemuksiin sekä niihin ihmisiin ja tilanteisiin, joiden kanssa olemme vuorovaikutuksessa arjessa. (Eteläpelto ja Vähäsantanen 2010, 45.) Tiia Tamm (2010, 62) käsittää ammatillisen identiteetin samalla tavalla. Ihmisen ammatillisen identiteetin kehittyminen on jokaiselle erilaista, koska kullakin työntekijällä on erilainen minäkäsitys, vaikka työympäristö ja työtehtävät olisivatkin samoja.

Malcolm Payne (2006, 28, 48) kuvaa sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä jakamalla sen kolmeen eri traditioon. Nämä traditiot ovat terapeutin sosiaalityö, rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalityö sosiaalisen järjestyksen ylläpitäjänä. Traditioita on Paynen mukaan painotettu eri tavoin sosiaalityön ammatillistumisen eri ajanjaksoina. Nämä traditiot pyrkivät sosiaaliseen muutokseen.

Tiia Tamm (2010, 160) tutki eestiläisten sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä. Sosiaalityöntekijät kokivat työssään iloa ja tyytyväisyyttä muiden ihmisten auttamisesta. Onnistuneet työkokemukset olivat tyydyttäviä ja vastaajat antoivat painoarvoa myös akateemiselle koulutukselle, joka tarjosi työhön perustan. Vastaajat kokivat myös ihmisen soveltuvuuden, kuten henkilökohtaisten tekijöiden olevan tärkeitä työssä viihtymiseen ja työn onnistumiseen. Tamm (2010, 161) erottaa sosiaalityöntekijän identiteetissä kolme tasoa; henkilökohtaisen, ihmisten välisen ja kollektiivisen tason. Henkilötason identiteetti sisältää käsityksen autonomiasta, mutta se sisältää myös vahvan saavutusten ja tunnustuksen tarpeen, joka pohjautuu vertailuun muiden ihmisten kanssa. Sosiaalityöntekijät näkevät Tammin (emt.) tutkimuksessa ammatillisen identiteetin yhtenä tärkeimmistä motivaatiotekijöistä työhön. Ammattitaito on tärkeä asia haastavassa työssä, ammatti-identiteetti taas on sidoksissa ammattirooliin, joka heijastelee sosiaalityöntekijöiden sitoutumista työhönsä. Yleisön suhtautumista sosiaalityöhön ei tutkimuksessa erityisesti mainittu, mutta tutkimuksessa tuotiin esiin sosiaalityön ammatin kehittymätöntä asemaa, myös vertaillen muihin EU-maihin. Monissa maissa sosiaalityön professio ei ole vielä lainkaan tunnettu ja va-

kiintunut, kuten esimerkiksi Puolassa. (emt 168–170.) Tammin tutkimus sisältää tunnustuksen tarpeen ja ammatillisen identiteetin motivaatiotekijänä työhön, joka on mielenkiintoinen tutkimustulos.

Sosiaalityön ammatti-identiteetti ei siis ole jotain pysyvää ja stabiilia, vaan on alati muuttuva ja suhteessa ihmisen minäkäsitykseen ja vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Ammatti-identiteetti elää myös suhteessa aikakauteen, sekä ammattitaitoon sekä on sidoksissa yksilötasoon, yhteisöön, rakenteelliseen- ja yhteiskunnalliseen tasoon.

2.3 Stereotyytiat

Näen tärkeänä käsitellä tutkielmassani stereotyytioiden muodostumista sosiaalityöntekijöistä. Tässä luvussa tutkin stereotyytioiden muodostumista sosiaalityöntekijöistä ja esittelen aiheesta tehtyjä sosiaalityön tutkimuksia. Ymmärrettyään sen, miten stereotyytiat sosiaalityöntekijöistä muodostuvat ja miten stereotyytiota sosiaalityöntekijöistä on aiemmin tutkittu, voi ymmärtää paremmin ihmisten tapaa muodostaa mielikuvia sosiaalityöstä ja sosiaalityöntekijöistä.

Craig LeCroy ja Erica Stinson (2004, 167–168) tutkivat yleisön käsitystä sosiaalityöntekijöistä kattavalla puhelinkyselyllä, jossa satunnaisesti valituilta osallistujilta kysyttiin mielikuvia sosiaalityöntekijöistä ja pyydettiin heitä vertailemaan sosiaalityöntekijöitä muihin auttaviin ammatteihin. Tutkimuksen mukaan stereotyytiat sosiaalityöntekijöistä muodostuivat ihmisten omien kokemusten, tai jonkun luotettavan tahon kuten läheisen ystävän kokemusten kautta. Sosiaalityöhön liitettyjä stereotyytiota saatettiin muodostaa myös esimerkiksi lehtiartikkeleiden, elokuvien, kirjallisuuden tai televisiosarjojen pohjalta. Omakohtaisten kokemusten puuttuminen ei siis ollut este mielikuvien tai stereotyytioiden syntymiselle. Mielikuvat ja stereotyytiat eivät siis muodostu pelkästään mediasta tai pelkästään sosiaalityön asiakaskokemuksista, vaan laajasti kaikkialta, mistä sosiaalityötä voi nähdä jossain muodossa.

LeCroy ja Stinson (2004, 164) tuovat esiin, että sosiaalityötä on mahdoton tehdä kunnon heikompiosaisten auttajana, jos suuri yleisö on hämmentynyt, tietämätön tai jopa vihamielinen sosiaalityötä kohtaan. Sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä on aina ollut heikompiosaisten auttaminen. Sosiaalityön tavoitteiden saavuttaminen on vaarassa, mikäli ihmiset eivät enää ymmärrä sosiaalityön tarkoitusta tai alkavat suhtautumaan jopa aggressiivisesti sosiaalityötä tekeviin ammattilaisiin. Sosiaalityön

mahdollisuudet auttamistyön toteuttamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa muuttuvat heikommiksi, mitä enemmän se saa vastustusta osakseen.

Cemre Bolgün ja Fatih Sahin (2019) tutkivat yleisön asenteita ja mielikuvia sosiaalityöstä Turkissa. Turkissa puolet tutkittavista eivät tieneet sosiaalityön ammatista mitään. Merkittävä huomio on, että ihmisten asenteellisuus tai mielikuvat sosiaalityöntekijän ammatista eivät olleet tutkimuksen mukaan niinkään sidoksissa tietoisuuteen ammatista, vaan ne muodostuvat mielleyhtymistä, sosiaalisista stereotyyppioista ja ihmisen ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa.

Julian Orubado ja Marjan Nadim (2019) tekivät tutkimuksessaan havainnon, että Norjassa siivoojan ammatti on muuttumassa naisvaltaisesta ammatista miesvaltaiseksi, koska siihen on palkattu enenevässä määrin tummaihoisia miehiä. Palkattavien ihmisten muuttumisen takia siivoojan työ on alettu mieltämään ammatiksi, jossa tarvitaan voimaa ja tietynlainen miehiin liitetty asenne. Yhtä lailla sosiaalialan naisvaltaisuus synnyttää mielikuvia siitä, minkälaiset ihmiset työtä tekevät ja saavat ihmisiä miettimään, minkälaisille ihmisille työ sopii. Ammatin naisvaltaisuus voi olla omiaan lisäämään stereotyyppistä ajattelua naisille sopivasta alasta.

Seuraavaksi esittelen kaksi tutkimusta, jossa kuvaa sosiaalityöntekijöistä on tutkittu tv-sarjoista ja elokuvista. Miriam Freeman ja Deborah Valentine (2004, 159) tutkivat elokuvissa esiintynyttä kuvaa sosiaalityöntekijöistä, elokuvien ollessa yksi ihmisten mielikuvien muodostumiseen vaikuttava tekijä. Sosiaalityöntekijät olivat elokuvissa esitetty valkoisina heteronaisina, jotka työskentelivät lastensuojelussa köyhien perheiden kanssa. He olivat tutkimuksen mukaan myös usein seksisuhteissa tai muuten poikkeuksellisen läheisissä suhteissa asiakkaiden kanssa. Lesley Henderson ja Bob Franklin (2007) tutkivat englantilaisia draama- ja saippuasarjoja tutkiakseen niissä esitettyä kuvaa sosiaalityöntekijöistä. Sosiaalityöntekijät esitettiin sarjoissa taustahahmoina, joista katsoja ei pystynyt muodostamaan samaistuttavaa tai syvempää ihmiskuvaa. Hahmot esitettiin ymmärtäväisinä ja sympaattisina, mutta he mm. rikkoivat vaitiolovelvollisuutta, saattoivat olla epäammattillisen läheisiä asiakkaan kanssa ja tulivat paikalle vain tekemään jonkun toimen ja poistuivat. Henderson ja Franklin (emt.) kritisoivatkin ohjelmia siitä, että yleisöllä ei ole mahdollista identifioitua sosiaalityöntekijöihin tai nähdä työhön liittyviä tunteita tai päätöksenteon monimutkaisuutta. Yhtä lailla valkoisille työväenluokan heteroille suunnatuissa sarjoissa esimerkiksi tummaihoiset tai vähemmistöjen edustajat olivat esitettyinä samalla tavalla, kuin sosiaalityöntekijät eli vierailevina hahmoina, joihin oli vaikea samaistua.

Linda Bell ja Lucille Allain (2013) tutkivat stereotyyppisiä mielikuvia sosiaalityöntekijöistä sosiaalityön opiskelijoiden avulla. Tutkimuksessa kysyttiin opiskelijoilta mielikuvia heidän opiskelemastaan sosiaalityöstä verraten heidän mielikuviaan muiden alojen herättämiin mielikuviiin. Opiskelijat nimesivät sosiaalityöhön liittyviä mie-

likuvia kuten hyvät yhteistyötaidot ja ihmissuhdetaidot. He liittivät esimerkiksi poliiseihin mielikuvat hyvistä johtamistaidoista, mutta heikot akateemiset taidot. Amma-teista lääkärin ammatti sai korkeimmat pisteet arvostavissa mielikuvissa sosiaalityöntekijäopiskelijoiden silmissä. Opiskelijat arvioivat omat johtajuustaitonsa alimmilla mahdollisilla pisteillä. Tutkimus osoittaa mielikuvien tutkimisen tarpeellisuuden, koska opiskelijoilla oli tietty mielikuva sosiaalityöhön liitetystä ominaisuuksista ehkä jo alalle hakeutuessa, jolloin tietyt ominaisuudet korostuvat ja saattavat ohjata jatkosakin sitä, mitkä asiat sosiaalityössä korostuvat ja pysyvät yllä.

Sosiaalityön ammatin synty Suomessa on perustunut osin naisten tekemään hyväntekeväisyystyöhön, josta on jäänyt stereotyyppisiä sosiaalityöntekijöitä kuvaavia nimityksiä, jotka viittaavat erityisesti naiseuteen. Nämä nimitykset eivät varsinaisesti imartele sosiaalityön ammattia, vaan kapeuttavat sitä. ”Kukkahattutädit” olivat usein varakkaita rouvashenkilöitä, jotka diakonissojen tavoin sosiaalityön syntyäaikoina edustivat edellä mainittua ryhmää. Hatut olivat osa aikakauden pukeutumista, jotka toimivat ikään kuin statussymboleina. Vielä 1940-luvulla puolet sosiaalityöntekijöistä oli miehiä, mutta luku on laskenut niin, että jo 1970-luvun taitteessa alalla oli miehiä enää alle 30 prosenttia. (Granfelt ym. 2004, 5–6.) Sosiaalitalantoista ja kukkahattutädeistä puhuessa yhdistetään naiseus ja kontrolli liittämällä se sosiaalityöntekijöiden halveksuntaan ja aliarviointiin. Sosiaalityö on hyvin sukupuolittunutta, jolloin miehille ei ole vastaavia haukkumasanomia. (Keskinen 2004, 13–14; Alanko ja Orjasniemi 2018, 141.) Ei pidä myöskään unohtaa viranomaisroolia, joka on osaltaan myös mielikuvia ja stereotypioita tuottava käsite suhteessa sosiaalityöntekijöihin. Valtionvarainministeriön laatiman virkamiesseettisen neuvottelukunnan ohjeen (2016, 1–2) mukaan viranomaisen tulee myös vapaa-ajalla tiedostaa oma roolinsa ja vastuunsa. Julkista valtaa käyttäviltä ihmisiltä odotetaan eniten harkintaa. Se, missä määrin sosiaalityöntekijät aktiivisesti tiedostavat tämän roolin vapaa-ajallaan ja kuinka paljon se vaikuttaa taustalla jää arvoitukseksi. Joka tapauksessa myös viranomaisrooli on tietynlainen stereotypia, joka pitää ottaa huomioon mielikuvia herättävänä asiana.

Käsittelin tässä luvussa stereotyyppien muodostumista sosiaalityöntekijöistä ja lopputulema oli, että sosiaalityön stereotypiat syntyvät laajasti ympäristön vaikutuksesta eivätkä vaadi kokemuksellisuutta tai tietoa ammatista pohjaksi. Sosiaalialan stereotypioita on tutkittu kansainvälisissä tutkimuksissa tutkimalla yleisön mielikuvia, alan opiskelijoita ja populaarikulttuuria. Suomalaisia tutkimuksia aiheesta ei löytynyt, mutta suomalaisissa tutkimuksissa oli viittauksia historian vaikutukseen stereotyyppien syntymisestä koskien sosiaalityötä.

2.4 Aikaisemmat tutkimukset

Yleisön arvostusta tai asenteita sosiaalityöntekijöitä kohtaan on tutkittu kansainvälisissä tutkimuksissa, mutta suomalaisia tai pohjoismaisia tutkimuksia aiheesta ei löydy. Tutkimusten etsimistä vaikeutti haaste, että tietoa oli vaikea löytää sosiaalityöntekijöiden kokemuksista arvostuksesta erityisesti tilanteissa, jotka tapahtuivat työympäristön ulkopuolella. Useimmat aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet tutkimaan arvostusta suhteessa asiakkaisiin tai moniammatillisiin työryhmiin, mikä teki tutkimusasetelmastani harvinaisen ja siten haastavamman löytää relevanttia tietoa ja vertailukohtia. Tein päätöksen laajentaa valikkoa, jossa etsiä tutkielmaani tukevia tutkimuksia pitäytyen ammatillisen arvostuksen ja siihen vaikuttavien asioiden tematiikassa. Aloitan esittelemällä ainoan löytämäni tutkimuksen, joka tutki sosiaalityön ammatillista arvostusta sosiaalityöntekijöitä tutkien.

Ammatillisesta arvostuksesta sosiaalityössä tehdyssä tutkimuksessa (Hobbs ja Evans 2017) haastateltiin 83 sosiaalityöntekijää Uudessa Seelannissa. Tutkimuksessa tuli ilmi, että sosiaalityöntekijät kokivat leimaantumista lastensuojelun saaman mediahuomion takia ja että heillä oli kokemus siitä, että yleisö näkee heidän ammattinsa negatiivisempana mitä se todellisuudessa oli. Tämä selvitettiin vertailevalla tutkimuksella, jossa asiaa kysyttiin yleisöltä. Sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen identiteettiin vaikutti etenkin lastensuojelutyön negatiivinen perintö, kuinka lastensuojelutyön yhteiskunnalliset seuraukset nähtiin.

Elisabeth Hobbs ja Nikki Evans (2017, 30) tulivat tutkimuksessaan johtopäätökseen, että sosiaalityöntekijät itse näkevät yleisön näkemykset heidän ammattiaan kohtaan negatiivisempana kuin ne todellisuudessa ovat ja käyttivät sanaa "itsestigma". Kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä kokivat myös muihin terveydenhuollon ammatteihin, erityisesti esimerkiksi psykologeihin verrattuna häpeää ja ammatillista merkityksettömyyttä.

Nigel Parton (2014, 2053) tutki Britanniassa yleisön mielikuvia sosiaalityöntekijöistä ja tuo tuloksissaan esiin huolen Britannian mediatilanteen vaikutuksesta sosiaalityöntekijöitä leimaavana. Siinä missä lastensuojelutilanteessa saattaa työskennellä monia eri viranomaisia, lehdistö nostaa Britanniassa mielellään esiin lukijoiden mielenkiinnon herättämiseksi vain lastensuojelun yksittäisiä epäonnistuneita tapauksia pyytäen yleisöltä lisätietoa sosiaalityöntekijöistä. Useiden kansainvälisten tutkimusten mukaan lastensuojelu onkin yleisin suuren yleisön sosiaalityöhön liittämä työtehtävä. (Kagan, 2015, 330; LeCroy ja Stinson, 2004, 168; Williams ym. 2015.)

Craig LeCroy ja Erika Stinson (2004, 172) saivat USA:ssa saman tuloksen, että sosiaalityöntekijät nähtiin yleisön silmissä arvostettuina ja yleisöllä oli hyvä tietämys sosiaalityön ammatista. Tutkimuksessa tuli esiin, että pelot yhtäkkistä huostaanottoa kohtaan, jossa lapsi viedään perheeltä, olivat kasvaneet huomattavasti verrattuna

USA:ssa verrattuna aiempiin tutkimuksiin. Syyksi epäiltiin erityisesti median kiinnostusta huostaanottoihin ja lastensuojeluun. Tutkimuksen mukaan yleisön tietämys sosiaalityön ammatista oli hyvää, mutta työtehtävien laajuus ei ollut ihmisten tiedossa, vaan sosiaalityö liitettiin useimmiten lastensuojelun ja asunnottomuuden kontekstiin. Tutkijat toivat esiin huolen, että sosiaalityön ammatillinen uskottavuus ja rekrytointi alalle kärsii yleisön hyväksynnän heikentyessä. Positiivisen median vähäisyys nähtiin yhtenä ongelmana.

Barbara Staniforth ym. (2014) saivat tutkimustuloksia, joissa sosiaalityöntekijöiden arvostus tuli sympatian osoittamisen lisäksi esiin kunnioituksena sosiaalityöntekijöiden osaamiseen yksilötasolla ja yhteiskunnallisessa perspektiivissä. Sosiaalityöhön suhtauduttiin sympaattisesti niin, että työ nähtiin vaativana, alipalkattuna ja raskaana. Staniforthin ym. (emt.) tutkimuksessa kävi ilmi, että sosiaalityö ei nauttinut yleisön suurta luottamusta ja peräti yli puolet tutkittavista ilmaisivat epäluottamusta sosiaalityötä kohtaan.

Israelissa tutkittiin (Kagan 2016) ihmisten yleistä tietämystä ja arvostusta sosiaalityöntekijän ammatista. Otos oli laaja kattaen 1417 vastausta yli 21-vuotiailta ihmisiltä. Ihmiset liittivät sosiaalityöhön korkeat inhimilliset arvot, korkean ammatillisen etiikan sekä sosiaalisen ideologian ja hyvin vähän kritiikkiä. Anne Määtän (2012, 132–134) väitöskirjan tulosten mukaan ihmisten saama sosiaalityö on usein kirjavaa ja palvelujärjestelmä pirstaleinen, jolloin vastuu siirtyy enemmän yksilölle, perheelle ja epävirallisille tahoille. Ihmisten epätasa-arvoiset kokemukset sosiaalityöstä voivat aikaansaada turhautumisen kohdentumista sosiaalityöntekijöihin ja osaltaan vaikuttaa stereotyyppien muodostumiseen.

Maya Kagan (2016) tutki Israelissa yleisön asenteita sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Tutkimuksen mukaan yleisö Israelissa ei hahmottanut mitä sosiaalityön pitää sisälleen ja ammattia pidettiin kaikilla asteikoilla vähiten arvostettuna ammattina. Tästä huolimatta yleisö toivoi sosiaalityöntekijöitä lisää Israeliin ja ilmaisi arvostusta sosiaalityön sisältöä kohtaan. Sosiaalityöntekijöihin liitettiin korkea ammatillinen etiikka ja korkea arvopohja, jonka perusteella työtä tehdään. Tulokset olivat ambivalenttisia, koska ammattia ei arvostettu, mutta sen tärkeys nähtiin yhteiskunnassa. Sosiaalityöntekijöitä toivottiin lisää ja heidän työolojaan toivottiin parannettavan.

Kansainvälisistä tutkimuksista löytyi kuvauksia ristiriitaisista näkemyksiä koskien yleisön käsityksiä sosiaalityöntekijöistä. Javonda Williams ym. (2015) tutkivat afroamerikkalaisen yhteisön käsityksiä sosiaalityöntekijän ammatista. Ihmiset näkivät sosiaalityöntekijän ammatin positiivisessa valossa ja uskoivat, että sosiaalityön tarjoama tuki oli tärkeä tuki yhteisölle ja yhteiskunnallisesti. Ihmiset esittivät huoltaan sosiaalityön alipalkkauksesta ja toivoivat sosiaalityöntekijöitä alueelleen lisää. Tästä huolimatta sosiaalityöntekijöitä kuvattiin kahtalaisesti sanoilla ”child protector/child snat-

cher” joilla tarkoitetaan suomeksi lasten suojelijaa / lasten ”nappaajaa” viitaten pelkoon huostaanotosta. Tästä ristiriitaisuudesta huolimatta suurin osa vastaajista olisi tukenut läheisensä toivetta opiskella sosiaalityöntekijäksi, mikä lisää näkemyksen ristiriitaisuutta. Myös Lesley Henderson ja Bob Franklin (2007) kuvaavat löytäneensä tutkimuksestaan odottamattoman paradoksin tutkiessaan sosiaalityöntekijää hahmona englantilaisissa tv-sarjoissa. Sosiaalityöntekijät esitettiin hahmoina, jotka olivat hyviä kuuntelijoita, ystävällisiä ja sympaattisia, mutta samalla eristäytyneitä, surullisia, yksinäisiä, sääntöorientoituneita sekä yhteisön ulkopuolisia henkilöitä.

Yksi selittävä tekijä yleisön ristiriitaiseen suhtautumiseen sosiaalityöntekijöistä on assosiatiivinen stigma. Yksi selitys assosiatiivinen stigma- ilmiölle on yhteiskunnallinen polarisaatio. Päivi Rissanen ym. (2024, 70) mukaan yhteisö voi tuottaa stigmaa, kun esimerkiksi mielenterveys- ja päihdekuntoutujat nähdään muukalaisina, joihin ihmisillä ei ole enää asuinalueellaan mitään kosketusta. Eri väestöryhmien luonnollinen kohtaaminen ja vuorovaikutus ei toteudu luonnollisesti. Yhteiskunnan polarisoinnin ja eriarvoistumisen ehkäisy voisi välillisesti vaikuttaa myös siihen, miten eriarvoisessa asemassa olevien ihmisten kanssa työskentelevät henkilöt arvotetaan.

Essi Rovamon ja Timo Toikon (2019) mukaan assosiatiivista stigmaa eli leimautumista on tutkittu 2010-luvulta alkaen, mutta Suomessa tutkimusta aiheesta on ollut hyvin vähän. Assosiatiivinen stigma viittaa tilanteeseen, jossa henkilö leimataan tai stigmatisoidaan sen perusteella, että hän on läheisessä kontaktissa tietyn ihmisryhmän kanssa, ei niinkään hänen omien henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi. Rovamo ja Toikko ovat tutkineet päihde- ja mielenterveysasiakkaiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia, jotka ovat kertoneet heidän asiakkaisiinsa ja heihin itseensä heidän asiakkaidensa takia kohdistuvista asenteista. Assosiatiivinen stigma lisäsi stressiä ja työuupumusta. Stigmatisaatio heikensi päihde- ja mielenterveyspalvelujen tuloksellisuutta, koska työntekijöiden reaktioilla oli yhteys asiakkaiden hyvinvointiin. Assosiatiivinen stigma vähensi työntekijöiden myötätuntoa kuntoutujia kohtaan. Stigmatisaatio vähensi myös päihde- ja mielenterveysalalle suunnattuja resursseja. (Rovamo ja Toikko 2019, 289.) Kansainvälisiin tutkimuksiin viitaten assosiatiivinen stigma vaihtelee voimakkuudeltaan eri sairauksien ja ongelmien välillä. Psykkiset sairaudet ovat voimakkaamman stigman kohteena verrattuna somaattisiin sairauksiin. Päihdehäiriöillä on voimakkain stigma ja niihin suhtaudutaan erittäin kielteisesti. Somaattiset sairaudet eivät määritä yksilöä samalla tavalla. (Rissanen ym. 2024, 70.) Assosiatiivisella stigmalla on tutkitusti yhteys työntekijöiden hyvinvointiin. Leimaantumisen lisää stressiä ja työuupumusta ja tätä kautta vaikuttaa myös asiakastyöhön negatiivisesti, koska työtyytyväisyydellä on yhteys palvelun käyttäjien tyytyväisyyteen. (Verhaeghe ja Bracke 2012; Rovamo ja Toikko 2019.) Assosiatiivinen stigma vaikuttaa usein Miek Verhaeghe ja Piet Bracken (2012) mukaan työntekijöihin samalla

tavalla, kuin esimerkiksi mielenterveysongelmista tai päihdeongelmasta kärsivän ihmisen läheisiin, tuottaen samanlaista mentaalista stressiä. Tämä pohjautuu siihen, että sosiaalityön roolissa tunteet ovat työssä tärkeä ja normaali elementti, eikä tunteita voi laittaa taka-alalle.

Yleisön arvostusta sosiaalityöntekijöihin voidaan tarkastella myös vuorovaikutus-tilanteiden kuten ammattilainen – asiakasnäkökulman kautta. Maija Gerlander (2003, 53–54) tutki väitöskirjassaan potilaan ja lääkärin välisiä jännitteitä viestintäsuhteissa. Hän kuvaa, että ideologiset dilemmat tekevät asiantuntijan ja asiakkaan välisestä suhteesta ja vuorovaikutuksesta ambivalenttisen. Tämä syntyy kulttuurissamme vallitsevien erilaisten arvojen, aatteiden, normien ja teoreettisen jännityksen joutuessa ristiriitaan keskenään. Ammattilaisten ja ei-ammattilaisten suhteeseen kohdistuu eri lähteistä nousevia ristiriitaisia arvoja ja normeja, jotka näkyvät esimerkiksi toimintaan kohdistuvien odotuksien ristiriitaisuuksina. Demokratiaa edustavissa yhteiskunnissa lähtökohtaisesti arvostetaan ja kunnioitetaan asiantuntijoita, mutta heidän odotetaan toimivan asiantuntijan tavoin. Ristiriitaisuus syntyykin tasa-arvon ja tasavertaisuuden tavoittelun sekä asiantuntijuuden ylläpitämisen välillä. Näin ollen asiantuntijoiden ja maallikoiden välille syntyvä suhde ei aina ole tasa-arvoista vaan ambivalenttista. Riitta Julkunen (1995) kuvaa hyvinvointivaltion olevan täynnä näitä tilanteita, joissa muodollinen ammatillisuus ja asiakkaan henkilökohtaisuus kohtaavat. Asiakkaat joutuvat näyttämään ammatilliselle henkilökohtaisuutensa, jota suojaa ammatillisuus. Ammatti ei kuitenkaan ole suoja tai neutralisoi henkilökohtaista, eikä varsinkaan tutkielmani kontekstissa sosiaalityöntekijän vapaa-ajalla. Sosiaalityöntekijän sitoutumista eettisiin periaatteisiin vapaa-ajallaan ei ole esimerkiksi määritelty ulkopuolelle.

Aikaisempien tutkimuksien tutkiminen osoitti, että suomalaista tai pohjoismaista tutkimusta siitä, miten yleisö näkee sosiaalityöntekijät ei löytynyt. Kansainvälisissä tutkimuksissa tulokset olivat yhtenäisiä siltä osin, että yleisö liitti sosiaalityön lastensuojelutyöhön ja arvosti alaa, joka nähtiin alipalkattuna ja raskaana. Yleisöllä oli ristiriitaisia mielikuvia alasta, jotka näyttäytyivät tutkimuksissa assosiativisena stigma, tiedon puutteena sosiaalityön työsektoreista sekä ristiriitaisina mielikuvina ja asenteina sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Vaikka enemmistö yleisöstä suhtautui sosiaalityöhön myönteisesti, tutkimukset paljastivat myös ristiriitaisia näkemyksiä. Sosiaalityöntekijöitä arvostettiin ja heidät nähtiin sympaattisessa valossa, mutta sosiaalityö ei saanut yhtä paljon arvostusta kuin jotkin muut ammatit. Lisäksi sosiaalityöntekijät eivät itse kokeneet olevansa erityisen arvostettuja yhdessä tutkimuksessa, joissa heiltä itseltään kysyttiin kokemuksiaan arvostuksesta.

Mielikuvat sosiaalityöntekijöistä vaihtelivat suuresti ja olivat osittain riippuvaisia siitä, millaisia mielikuvia ihmisillä oli niistä asiakasryhmistä, joiden kanssa sosiaali-

työntekijät työskentelivät. Lisäksi mielikuvat saattoivat liittyä myös asiantuntija- asiakassuhteeseen ja ne vaikuttivat myös sosiaalityöntekijöiden kohtaamiseen riippumatta siitä, missä yhteydessä sosiaalityöntekijä tapasi henkilön.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkielmani erityinen kiinnostuksen kohde on sosiaalityöntekijöiden kuvaukset siitä, mitä mielikuvia ja asenteita heidän ammattinsa herättää muissa ihmisissä heidän kerroessaan sen alan ulkopuolisille ihmisille. Tutkin myös, miten ammatin arvostuksen kokemukset tulevat näissä kohtaamisissa esiin sosiaalityöntekijöiden kuvaamina. Tutkijana halusin selvittää, mitä ilmiöitä sosiaalityöntekijän ammatin kertominen tuo työn ulkopuolisiin vuorovaikutustilanteisiin. Tutkielman tarkoituksena on tuoda näkyväksi näitä ilmiöitä ja asenteita, joita sosiaalityöntekijät kuvaavat työn ulkopuolisissa kohtaamisissa ja kuvata miten sosiaalityön arvostuksen kokemus sosiaalityöntekijöille näyttäytyy kohtaamisissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten sosiaalityöntekijöiden ammatillinen arvostus tulee esiin vuorovaikutuksessa ulkopuolisten ihmisten kanssa sosiaalityöntekijöiden kuvaamana?
2. Mitä asenteita tai mielikuvia sosiaalityöntekijät kohtaavat vuorovaikutustilanteissa ammattiinsa liittyen?

Tutkielmani tavoitteena on tavoittaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksia siitä, kuinka heidät nähdään alan ulkopuolisten silmissä. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata mitä ilmiöitä kohtaamisiin ulkopuolisten kanssa liittyy, kun sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa ja mitä asenteita ja mielikuvia he kuvaavat kohtaavansa. Tutkielman tavoitteena on pyrkimys lisätä ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden kokemuksista koskien heidän ammattinsa arvostusta. Tutkielma tavoittelee kohtaamisten tuomien ilmiöiden peilaamista sosiaalityön ammatti-identiteettiin, alaan liittyviin stereotypioihin sekä tunnustukseen ja arvostukseen. Asiakastyön tai ylipäätään työkontekstin sijaan huomio kiinnittyy siihen, että on merkityksellistä tavoittaa sosiaalityöntekijöiden ääntä ja

kuvauksia siitä, miten heidän ammatinvalintansa vaikutukset näkyvät myös muissa sosiaalityöntekijän elämän yhteyksissä kuin sosiaalityössä. Tätä kautta voidaan saada kuvausta siitä, miten ammatinvalinta näkyy sosiaalityöntekijän elämässä.

4 TUTKIELMAN TEOREETTINEN TAUSTA

4.1 Tunnustussuhdeteoria

Tutkielmani teoriapohjana on Axel Honnethin tunnustussuhdeteoria, jota käytän tutkiessani sosiaalityöntekijöiden kokemuksia arvostuksesta. Tarkastelen tunnustussuhdeteoriaa sosiaalityön kontekstissa ja sen vaikutusta sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen identiteettiin ja arvostukseen. Rajasin pois eläinten ja luontosuhteiden tai luonnon tunnistamiseen liittyvät tunnustuksen kysymykset, koska ne eivät palvelleet tutkielmani fokusta. Tunnustuksella on myös poliittinen ulottuvuus, koska yksilöiden ja ryhmien poliittiset kamppailut nähdään kamppailuksi tunnustuksesta (Hirvonen 2020, 15.) Rajasin myös selkeästi poliittisen ulottuvuuden tarkastelun pois, halutessani keskittyä siihen, miten yksilön identiteetti ja itsetunto ovat sidoksissa yhteisön antamaan tunnustukseen ja arvostukseen. Tunnustussuhdeteoria palvelee tutkielmani tarkoitusta selvittää sitä, miten yksilö kokee tulevansa hyväksytyksi ja tunnustetuksi sosiaalisissa suhteissa.

Tunnustussuhdeteorian historiallinen perusta liittyy Georg Wilhelm Friedrich Hegeliin (s.1770–1831), joka kiteytti tunnustus- käsitteen nykyiseen muotoonsa. Tunnustus oli Hegelin ajattelussa keskeinen käsite, vaikka Roman-Lagerspezin (2020, 63) mukaan sitä ei ole aina oivallettu. Hegelin filosofiassa tunnustuksella on kytkös ihmiskäsitykseen eli antropologinen rooli. Hegelin mukaan ihmisellä on perustava tarve saada osakseen arvostavia asenteita ja kohtelua, tunnustusta. Ihmisen tärkeimmät tarpeet, kuten tarve saada rakkautta, arvostusta ja kunnioitusta tulevat täytetyiksi vaan toisten ihmisten myötävaikutuksella, joka on tietoista myötävaikuttamista. Hegelin mukaan voimme tulla tietoisiksi minästä vain toisien kanssa olevien suhteiden avulla. Ihminen määrittää itsensä (kuten rohkea, nainen, suomalainen, sosiaalityöntekijä) eli

pitää itseään tietynlaisena, jotta muut voivat määrittää meidät tietynlaisena. Tunnustuksella on rooli saada ihminen tuntemaan itsensä, että olen tietynlainen, koska ulkopuoliset ajattelevat minun olevan tietynlainen.

Hegelin jälkiä seurannut tunnustussuhdeteorian kehittyminen kattoi paljon erilaisia koulukuntia ja suuntauksia (Hirvonen 2020, 17–19). Yksi Hegelin suuntauksista on Axel Honnethin vuonna 1992 julkaisema tunnustussuhdeteorian filosofinen teos *”Kampf um Anerkennung”* (suomennettu teos v. 1995), joka sisältää sosiaalifilosofisen käsityksen tunnustuksesta ja sosiaalisuudesta (Särkelä 2020, 115–117, Koskinen 2020, 153.) Tunnustamista käsitellään sen kolmen tärkeimmän arvon kautta, jotka ovat rakkaus, arvostus ja kunnioitus (Roman-Lagerspetz 2020, 63). Honneth lisää mukaan jaotteluun myös käsitteen epäkunnioitus, jolla tarkoitetaan tunnustuksen puutetta. Kaikki nämä tunnustuksen muodot ovat tutkielmani kannalta relevantteja ja tukevat aihevalintaani, ne toimivat avainasemassa tutkittaessa sosiaalityöntekijöiden ammatillisen arvostuksen kokemuksia. Tutkielman tekijänä oletan vahvasti, että ei-arvostavat kokemukset vaikuttavat näihin tunnustuksen muotoihin epäedullisesti, koska ovat sidoksissa tunnustuksen puutteeseen. Ihmisen hyvinvointiin vaikuttaa kokonaisvaltaisesti toisilta saatu arvostus, tunnustus ja huomio. Ihmisen saama tunnustus on osa inhimillistä elämää, jonka epääminen vahingoittaa ihmistä. Onnistuneet tunnustussuhteet ovat tärkeä osa ihmisen hyvän elämän tavoittelun kannalta. Ihmisen itse-tietoisuuden kehitys vaatii vastavuoroista sosiaalista tunnustusta. Huomio, jota saamme toisilta, vaikuttaa käsityksiin itsestämme sekä mahdollisuuksistamme. (Hirvonen 2020, 9, 16–17; Mönkkönen 2023, 19.)

Erityisesti itsearvostus on sidoksissa tutkielmani teemaan, koska itsearvostus edellyttää sosiaalista arvostusta, että omalla tekemisellä on merkitystä muille. Tunnustus on tunnustussuhdeteorian mukaan positiivisten itsesuhteiden välttämätön ehto. Arto Laitisen (2019) mukaan kolmen eri tunnustuksen eriytyminen on syntynyt siirtymässä, jossa hierarkkisesta yhteiskunnasta siirryttiin moderniin yhteiskuntaan, jossa on enemmän eriytyneisyyttä. Hierarkkisessa yhteiskunnassa jokaiselle ihmiselle määräytyi syntymistä saakka oma paikkansa, ihminen asettui yhteiskunnan arvoporaikkoon sen mukaan. Modernissa maailmassa kaikilla on yhtäläinen ja universaali peruskunnioitus, jossa on eroja ainoastaan intiimisuhteisiin liittyvät välittämisen siteet, sekä ihmisen työn ja aikaansaannosten arvostaminen, joka näkyy esimerkiksi toimeentulossa tai jollain lailla symbolisesti. Tunnustussuhdeteoriassa symboliset teot ja eleet voivat ilmaista tunnustusta ja hyväksyntää. Tutkielmassani tutkin myös näitä vuorovaikutuksen eleitä, tunnustuksen ja hyväksynnän saamisen näkökulmasta.

Tunnustussuhdeteorian mukaan arvostuksessa keskeistä on yhteisön arvohorisontti, jota vasten peilataan yksilöiden tekoja. Arvostus kohdistuu ihmisen erityiseen identiteettiin ja saavutuksiin, ei yhteiseen ihmisyyteen. Tunnustusta muovaa myös historialliset muutokset ja kehitysprosessit. Se, mitä persoonan statukseen kuuluu tai

mikä on olennaista tunnustuksen kannalta, vaihtelee historiallisten muutoksien mukana. (Hirvonen 2020, 15.)

Arvohorisontin näkökulmasta sosiaalityön arvostusta voi tarkastella erityisesti sosiaalityöntekijän näkökulmasta, eli yksilön näkökulmasta. Historiaan peilaten sosiaalityö on hakenut koko olemassaoloaikansa näkemystä sille, mitä sosiaalityö on ja pyrkinyt selkeyttämään ja yhtenäistämään sosiaalityön identiteettiä (Payne 2006, 51–52). Tästä näkökulmasta ei ole ihme, että sosiaalityöntekijän arvostus on arvohorisontin läpi peilattuna vielä sidoksissa sosiaalityöntekijän omaan identiteettiin ja saavutuksiin, eikä niinkään selkeä tai historiallisesti selkeänä tai vakiintuneena pysynyt asiantila.

Tunnustussuhdeteorian mukaan arkiselle toiminnalle universaalissa maailmassa on välttämätöntä suhtautua positiivisesti itseen. Positiivinen suhde itseen sisältää itsekunnioitusta, itsearvostusta ja itseluottamusta. Halventavat käsitykset itsestä, kuten negatiiviset stereotyyppit voivat vaikeuttaa ihmisen toimijuutta. (Honneth 1995, 131, Laitinen 2019.) Koskinen (2020, 158–159) tuo esiin tunnustuksen esittämisen ainoastaan positiivisessa valossa problemaattisena. Kunnioitus, arvostus ja rakkaus ovat lähökohtaisesti positiivisia ilmiöitä luonteensa tai määritelmänsä perusteella ja tunnustetuksi tulemistä on pidetty elintärkeänä tarpeena ihmiselle. Tunnustussuhteiden verkostoissa voi kuitenkin esiintyä vaihtelevia näkökulmia, intressejä ja asiayhteyksiä. Positiivisuusoletus problematisoituu, kun otetaan huomioon sosiaaliset, vallankäyttöön liittyvät ongelmat ja patologiat, joita voi esiintyä tunnustussuhteissa. Ei siis voi kritiikkimäisesti olettaa tunnustussuhteiden olevan kaikissa tapauksissa myönteistä ja positiivista.

Nancy Fraser on amerikkalainen kriittisen teorian edustaja ja feministiteoreetikko. Hän on kritisoinut Honnethin tunnustussuhdeteoriaa siitä, että tunnustus on moraalinen kategoria, keskusteltiin mistä tahansa yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta, kuten sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta. Fraser kiistää, että kaikkiin yhteiskunnallisiin epäkohtiin olisi perusteena tunnustuksen epäsuhta ja ehdottaa ratkaisuksi perspektiivistä dualismia monismiin vaihtoehdoksi. Fraserin mukaan tunnustus ja materiaallinen uusjako vastaavat paremmin yhteiskunnalliseen tasa-arvon vaatimukseen, kuin pelkkä tunnustus. (Huttunen 2020, 171–172.)

Sosiaalityöntekijät kuvailivat aineistossa kuulevansa pitkiä palautteita sosiaalityöstä ja sen kohdentumisesta. Hirvosen (2020, 9–10) mukaan epäilyn, kyräilyn tai aiheettoman kritiikin aiheuttama lamaannus tai epävarmuus on vahvasti suhteessa siihen, kuinka tärkeäksi toinen koetaan. Läheisen ihmisen nimittely tai arvostelu voi haavoittaa syvästi, siinä missä lähes tuntemattoman ihmisen kommentit voi jättää omaan arvoonsa. Sosiaalityöntekijä voi siis pidättäytyä tunteissaan havaitessaan aiheettonta kritiikkiä ammattiansa kohtaan, joka ei pohjautu hänen omaan tekemi-

seensä. Hän ei voi vaatia kuulijalta arvostavaa asennetta, mikäli hän ammattinsa kerrottuaan identifioituu ammattiryhmän edustajaksi ja näin voi jättää lähes tuntemattomien ihmisten nimittelyn tai arvostelun omaan arvoonsa.

Niemi (2020, 279–280) kuvaa, että sosiaalityöntekijöiden tulee sivuuttaa omat negatiiviset tunteuksensa asiakkaasta ja pyrkiä luomaan tasapuolisella kohtelulla arvostusta. Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu esimerkkinä toimiminen, jossa arvovalinnoilla osoitetaan asiakkaan suuntaan arvostusta. Niemi (emt.) peräänkuuluttaa sosiaalityöntekijän vastuuta kohtaamisissa suhteessa asiakkaisiin. Esimerkkinä toimimista voi pohtia myös suhteessa alan ulkopuolisiin kohtaamisiin, irti asiakaskontekstista. Sosiaalityössä on ammatillisesti perusteltua työskennellä esimerkiksi huumeiden käyttäjien kanssa, joten ihmisten vihamielinen suhtautuminen asiakasryhmiin voi aiheuttaa eettistä dilemmaa. Huomioonotettava asia on, että miten sosiaalityöntekijä voi puolustautua dilemmoita kohdatessaan yksityishenkilönä, eikä ammatin suossa roolissaan.

Tunnustus ei ole myöskään käsitteenä ei ole yksinkertainen. Käsitettä on tutkittu sekä sanana, että tarkasteltu filosofisesti. Suomen kielessä sana "*recognition*" voidaan kääntää sen merkityksen mukaan joko tuntemiseksi, tunnistamiseksi tai tunnustukseksi. (Foster 2020, 136.) Tunnustuskäsitteen tarkastelu tunnistamisen näkökulmasta tarjoaa mielenkiintoisia perspektiivejä tutkielmani viitekehyksessä. Virheellinen tunnistaminen sisältää riskejä, kuten stereotyyppien ylläpitäminen, joka luo tiloja virheelliselle tunnistamiselle. Yhtä lailla haitallista on tunnistamatta jättäminen (Foster 2020, 141.) Virheellisen tunnistuksen näkökulmasta sosiaalityöntekijät voidaan niputtaa yhdeksi homogeeniseksi ryhmäksi, jolloin työn monimuotoisuutta tai yksilöitä ammattialan sisällä ei tunnisteta. Voi myös kyseenalaistaa, onko tunnistaminen sosiaalityöntekijöille edes tarpeen. Sosiaalityötä ei myöskään välttämättä tunnisteta rakenteissa yhtä hyvin, kuin muita ammatteja alan naisvaltaisuuden takia. Rakenteet ovat suunniteltu valkoisille heteromiehille, vaikka ihmisten erilaisuus pitäisi tunnistaa, jotta yhteiskunnan rakenteita voitaisiin kehittää (Foster 2020, 141.)

Yksi tunnustussuhdeteoriasa käytetyistä käsitteistä on normatiivinen responsi. Esimerkkinä sosiaalityöntekijän kohtaaminen sosiaalityön kontekstin ulkopuolella voi herättää Onni Hirvosen (2020, 12) kuvaaman normatiivisen responsin. Tunnustuksen kohteena oleva sosiaalityöntekijä pakottaa ihmiset suhtautumaan häneen kausalisesti tietyllä tavalla eli kuten häneen *pitäisi* suhtautua. Sosiaalityöntekijästä saataan ajatella esimerkiksi, että on myötätuntoista tuoda esiin sosiaalityön rankkuus tai ajatus, että jos joku on valinnut vaativan tai mielipiteitä herättävän ammatin, hänen täytyy olla valmis kestämään sen seuraukset. Sosiaalityöntekijää ei tällöin ehkä ajatella tuntevana yksilönä, vaan että hän edustaa ja kuuluu osaan suurempaa ryhmää ammatinharjoittajia. Hieman ristiriitaisen normatiivisesta responsista tekee Hirvo-

sen (2020, 12) painotus, että kehitymme ja kasvamme vaan suhteessa toisiin eli piirteiden ja ominaisuuksien olemassaolo vain silloin, kun ne ovat tulleet tunnustetuiksi. Sosiaalisen elämän laatu on tärkeää elämän merkityksellisyyden kokemukselle. Ammatillinen identiteetti rakentuu pitkälti työelämässä, mutta yksilö rakentaa sitä myös työn ulkopuolella suhteessa toisiin. On huolestuttava ajatus, mikäli sosiaalityöntekijä kohtaa normatiivista responsia negatiivisesti, mikäli yhteiskunnallinen asenne sosiaalityöntekijöitä kohtaan muuttuu vihamielisemmäksi. Tällöin sosiaalityöntekijä joutuu puntaroimaan tarkasti, tuleeko kohdatuksi hyvin tai saako tunnustusta osakseen ja kamppailee tunnustuksen saamisesta liiallisesti.

Niemi (2020, 273) kuvaa sosiaalityön pioneerin Jane Addamsin kamppailua tunnustuksen saamisesta. Addams oli ensimmäisiä korkeakoulutason koulutuksen saaneita naissukupolvessa ja hän törmäsi perinteiseen patriarkaaliseen arvomaailmaan. Niemi kuvaa Addamsin kehittäneen avaimen vastaavien konfliktien ratkaisuun, kuten esimerkiksi konfliktiin rikkaiden ja köyhien välillä eli ihmisryhmien, jotka elävät eri kokemusmaailmoissa, eivätkä voi ymmärtää toisiaan. Avain oli kohtaamisessa ja kokemusten jakamisessa. Kun esimerkiksi rikas on tutustunut köyhän arkitodellisuuteen, hänen ei ole enää helppo syyttää köyhää tilanteestaan. Yhtä lailla sosiaalityöntekijän läheiset ihmiset todennäköisesti omaavat syvempää ymmärrystä sosiaalityöstä, koska tavoittavat sosiaalityöntekijän kokemusmaailmaa kohdaten ja jakaen sitä läheisen suhteen takia. Kohtaamisten erilaisuus selittyy siis osin kokemusmaailmojen erilaisuudella. Tämä kokemusmaailmojen erilaisuus on tutkielmani ydintä ja toimii osin selittävänä tekijänä vuorovaikutustilanteita tutkiessa.

Hirvosen (2020, 9–10) mukaan epäilyn, kyräilyn tai aiheettoman kritiikin aiheuttama lamaannus tai epävarmuus on vahvasti suhteessa siihen, kuinka tärkeäksi toinen koetaan. Läheisen ihmisen nimittely tai arvostelu voi haavoittaa syvästi, siinä missä lähes tuntemattoman ihmisen kommentit voi jättää omaan arvoonsa. Sosiaalityöntekijä voi siis pidättäytyä tunteissaan havaitessaan aiheetonta kritiikkiä ammattiansa kohtaan, joka ei pohjautu hänen omaan tekemiseensä. Hän ei voi vaatia kuulijalta arvostavaa asennetta, mikäli hän ammattinsa kerrottuaan identifioituu ammattiryhmän edustajaksi ja näin voi jättää lähes tuntemattomien ihmisten nimittelyn tai arvostelun omaan arvoonsa.

Niemi (2020, 279–280) kuvaa, että sosiaalityöntekijöiden tulee sivuuttaa omat negatiiviset tunteuksensa asiakkaasta ja pyrkiä luomaan tasapuolisella kohtelulla arvostusta. Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu esimerkkinä toimiminen, jossa arvovalinnoilla osoitetaan asiakkaan suuntaan arvostusta. Niemi (emt.) peräänkuuluttaa sosiaalityöntekijän vastuuta kohtaamisissa suhteessa asiakkaisiin. Esimerkkinä toimimista voi pohtia myös suhteessa alan ulkopuolisiin kohtaamisiin, irti asiakaskontekstista. Sosiaalityössä on ammatillisesti perusteltua työskennellä esimerkiksi huumeiden käyttäjien kanssa, joten ihmisten vihamielinen suhtautuminen asiakasryhmiin voi

aiheuttaa eettistä dilemmaa. Huomioonotettava asia on, että miten sosiaalityöntekijä voi puolustautua dilemmoita kohdatessaan yksityishenkilönä, eikä ammatin suossa roolissaan.

Yhteenvetona tunnustuksesta voi sanoa, että hyvän elämän näkökulmasta tunnustus on tärkeää sekä yksilön, että yhteisön näkökulmasta katsottuna. Ihmiselle on tärkeää saada tunnustusta osana juuri sitä yhteisöä, johon hän tuntee kuuluvansa. Perusajatuksena onkin, että tunnustus toimii ihmiselämän tärkeänä osana ja sen epääminen on toisen vahingoittamista. Sosiaalityön näkökulmasta kaikki kansalaiset ovat tärkeitä ja heistä täytyy huolehtia. Kansalaisten keskinäinen arvostus, kunnioitus ja välittäminen pitää yllä myös yhteiskuntarauhaa. (Hirvonen 2020, 16; Niemi 2020, 174–175.) Tunnustuksen puute ja epäkunnioitus aiheuttavat riskin saada aikaan vahinkoa ja pahoinvointia, joka saa aikaan kamppailua tunnustuksesta (Hirvonen 2020, 15). Honnethin tunnustussuhdeteorian ytimessä on käsitys tunnustuksen tarpeellisuudesta hyvää elämää varten (Särkelä 2020, 122). Tutkielmassani sidon hyvän elämän käsitteen sosiaalityöntekijöihin ammatillisen arvostuksen näkökulmasta, joka on yksi tekijä hyvän elämän tarkastelussa. Painotan tutkielmassani tätä näkökulmaa, kun tarkastelen tunnustuksen tarpeellisuutta.

Tämä kamppailu tunnustuksesta voidaan hyödyntää yhteiskunnallisten muutospyrkimysten agitaattoriksi, joka voidaan nähdä tarpeellisena myös tutkielmani kontekstissa. Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden yhteiskunnallinen arvostus vaatii vielä näkemykseni mukaan kamppailua tunnustuksesta.

5 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Tutkimusaineisto on hankittu Webropol-ohjelmalla eläytymismenetelmää käyttäen sosiaalityöntekijöiltä. Webropol-ohjelma on sähköinen kysely- ja raportointisovellus. Eläytymismenetelmä on tutkimusmenetelmä, jossa tutkittavat saavat vapaasti muodostaa ja kirjoittaa näkemyksensä tutkittavaan aiheeseen. Eläytymismenetelmää on kehitetty pääosin Suomessa, etenkin kasvatustieteiden alalla, mutta myös sosiaalityeissä. Menetelmää on kehitetty pääosin Suomessa ja kansainvälisissä tutkimuksissa menetelmää on käytetty vielä vähän (Eskola ym. 2018.) Anna Wallin (2022) on tehnyt väitöskirjan tutkien eläytymismenetelmän käyttöä erityisesti kasvatustieteissä Suomessa. Tutkimuksen mukaan menetelmä oli Suomessa tuttu vuosikymmenten ajalta, mutta kansainvälisesti vielä aika tuntematon.

Valitsin narratiivisen tutkimusmenetelmän pohjaten siihen, että sosiaalityö on narratiivinen professio. Sosiaalityö on sidoksissa narratiivisuuteen yhteiskunnallisena toimintana sekä rakenteellisena, tapauskohtaisena ja ammatillisena käytäntönä. Narratiivisuus kulkee läpi sosiaalityön koulutuksen, tutkimuksen ja käytäntöjen, joita muotoillaan osana narratiivista toimintaympäristöä. Sosiaalityössä käsitellään usein tarinoita, jotka ovat olleet kuulumattomissa ja näin voidaan esimerkiksi purkaa haa-voittavia narratiiveja tai rakentaa uusia, voimaannuttavia tarinoita. (Baldwin 2013, Tarvainen 2021, 332–333.) Ajattelin, että eläytymismenetelmän avulla sosiaalityöntekijöiden oma ääni tulisi kuulluksi vapaasti ja rajaamatta, synnyttääkseen edellä mainitun kaltaisia tarinoita. Näin tärkeäksi ottaa tarkasteluun asiakkaiden sijaan tällä kertaa sosiaalityöntekijöiden äänen.

Anonyymi kyselylinkki julkaistiin Facebookin Sosiaalityön uraverkosto-palstalla ja LinkedIn- verkkoyhteisöpalvelussa. Sosiaalityön uraverkosto- palsta on suljettu yhteisö Facebookissa, johon hyväksytään vain sosiaalityöntekijöitä tai alan loppuvaiheen opiskelijoita. Valitsin aineiston hankintaväyläksi sosiaalisen median siksi, että anonyymi aineistonhankinta toteutui sitä kautta parhaiten ja oli kirjoittamiselle mahdollisimman otollinen paikka sen helppouden takia. Eläytymismenetelmän aineistot

kerätään yleensä nimettöminä sekä mahdollisimman pelkistettyinä ilman taustatietoja. Tutkijan vastuulla on huolehtia siitä, että tutkittavien anonymiteetti säilyy ja tarpeen mukaan poistaa ilmaisut, jotka rikkovat anonymiteettiä. (Nikanto & Eskola 2018, 391–392.) Pohdin tutkimusluvan hakemista, jolloin olisin kirjoittanut vastauksia esimerkiksi sosiaalityön kokouksissa esihenkilöiden suostumuksella, mutta halusin tavoittaa laajasti ihmisiä eri sosiaalityön erikoisaloilta. Päätin hakevani tutkimuslupaa, mikäli en saisi riittävästi vastauksia, mutta tämä ei ollut tarpeen.

Tutkimusaineisto kerättiin aikavälillä 1.1.2024–21.1.2024 kirjoittamalla sosiaaliiseen mediaan kirjoituspyynnöt (LIITE 1). Nostin kyselyn kerran tutkimusaineiston keräysaikana Facebookin Sosiaalityön uraverkostossa pyytäen lisää vastauksia. Kuvasin Webropol-ohjelman kyselyssä kyselyn avanneille ihmisille kerääväni tietoa siitä, miten ulkopuoliset suhtautuvat sosiaalityöntekijöiden ammattiin ja tutkivani mitä asenteita sosiaalityöntekijän ammattiin liittyy. Toin esiin säilyttäväni aineistoa vain tutkielman teon ajan ja hävittäväni sen tämän jälkeen. Kyselyssä oli yhteystietoni ja tieto, että voin lähettää tietosuojalitteen tarvittaessa. Vastaajilta vaadittiin kyselyssä suostumus antaa käyttää vastaustaan tutkielmani tekoon. Kaikki toimintani vastaa tutkimusaineiston ja hallinnan tutkimuseettistä käytäntöä. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023, 13.)

Kyselyssä esitin sosiaalityöntekijöille kaksi kehystarinaa ja kaksi avointa kohtaa vastauksille, joihin kehystarinaa voi jatkaa. Suunnittelin kehyskertomusta jo tutkimussuunnitelmavaiheessa, koska Mönkkösen (2021, 116) mukaan kehyskertomus on olennainen osa menetelmän käytön onnistumista. Kehyskertomukset muuttuivat ja hioutuivat suunnitteluvaiheessa useita kertoja. Kirjoitin aluksi kehyskertomukseen kuvauksen juhlista, joihin sosiaalityöntekijä osallistuu, mutta hylkäsin idean riskialttiina siinä mielessä, että en halunnut määrittää missä ja milloin sosiaalityöntekijä ihmisiä kohtaa. Pidin tärkeänä, että kehyskertomus ei johdatellut liikaa ja että se pyrki vastaamaan tutkimuskysymykseen. Pohdin, tulisiko sosiaalityöntekijän tarkempi ammattiala eritellä kyselyssä tai pitäisikö kyselyt kohdentaa tietyille sosiaalityön ammattiryhmälle, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. En halunnut tutkielman teki-jänä spesifioida sosiaalityöntekijän erikoistumisalaa, jotta tarinoissa tulisi esiin koko ammattiryhmää koskevia kohdattuja asenteita. Ulkopuolinen ihminen ei tiedä sosiaalityöntekijän ammatin kohderyhmää tai erikoistumisalaa, ellei sosiaalityöntekijä avaa sitä keskustelussa. Yleinen nimike kaikille sosiaalityöntekijöille on kuitenkin sosiaalityöntekijä.

Tein päätöksen käyttää kehyskertomuksen tekstiä kolmannessa persoonassa, jolloin vastaaja ei kirjoita suoraan itsestään vaan saa mahdollisuuden vapaampaan kirjoittamiseen niin halutessaan. Muodostin mahdollisimman neutraalin kehystarinan ja päätin tiivistää kehyskertomuksen sisällön arvostuksen kontekstiin. Kehyskertomuksen suunnittelun jälkeen testasin kertomusta muutamalla tutulla sosiaalityöntekijällä.

Kehyskertomuksina toimivat kertomukset, joissa on sekä myönteinen, että negatiivinen kohtaaminen sosiaalityöntekijöiden ja ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Kehyskertomuksia kuvataan tutkielmassani positiivisena ja negatiivisena variaationa.

Positiivinen variaatio:

"Sosiaalityöntekijä tapaa vapaa-ajallaan uusia ihmisiä ja keskustelu kääntyy siihen, mitä keskusteluun osallistuvat ihmiset tekevät työkseen. Sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa. Ihmisten reagointi hänen ammattiinsa tuntuu arvostavalta ja hyvältä. Kerro ja kuvaile haluamallasi tavalla, mitä tilanteessa tapahtuu."

Negatiivinen variaatio:

"Sosiaalityöntekijä tapaa vapaa-ajallaan uusia ihmisiä ja keskustelu kääntyy siihen, mitä keskusteluun osallistuvat ihmiset tekevät työkseen. Sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa. Ihmisten reagointi hänen ammattiinsa ei tunnu arvostavalta ja hyvältä. Kerro ja kuvaile haluamallasi tavalla, mitä tilanteessa tapahtuu."

Eläytymismenetelmässä on olennaista varioida, eli luoda tilanne, jossa on ikään kuin koasetelman kaltainen tilanne. Tutkittaville annettavan kehyskertomusten tulee olla erilaisia, jolloin niitä tulee olla vähintään kahdenlaisia. Varioinnin vaikutus saadaan esille tutkimalla, miten vastaus muuttuu keskeistä elementtiä muuttamalla. Eläytymismenetelmän variointiominaisuus erottaakin sen muista tiedonhankintamenetelmistä. Erilaisten kehyskertomusten avulla kerättyä aineistoa voi analysoida ja vertailla keskenään niiden ollessa jo itsessään mielenkiintoista tutkimusaineistoa. (Eskola 1997, 6, 17.) Kehyskertomuksessa variaatio syntyi muuttamalla positiivinen ja arvostava kohtaamisen kokemus negatiiviseksi ja pyytämällä vastaajat kertomaan molemmista tilanteista haluamallaan tavalla. Vastaaja kirjoitti siis vastauksensa kumpaankin variaatioon.

Kyselylinkin oltua sosiaalisessa mediassa kolme viikkoa auki molempiin kehystarinoihin tuli 60 vastausta, eli yhteensä 120 vastausta. Tämän jälkeen suljin kyselyn, koska se oli riittävä. Arvioin, että suurempi aineisto olisi tutkielman tavoitteisiin nähden ollut liian työläs työstää ja aineistosta oli havaittavissa rikas ja runsas materiaali, jota analysoida ja tutkia. Aineistoa kertyi sivumäärällisesti 18 sivua, joista positiivisen kehystarinan aineisto kattoi 8 sivua ja negatiivisen 10 sivua.

Kiinnostava huomio aineistossa oli sähköisen Webropol-ohjelmiston analytiikan tarkastelu. Kyselyä oli avattu 400 kertaa ilman, että kyselyyn oli vastattu. Vastausprosentti jäi siis verrattain pieneksi avauskertoihin nähden. Pohdin, johtuiko ihmisten perääntyminen siitä, että avoimiin vastauksiin kirjoittaminen vaatii enemmän aikaa ja pohdintaa, vaikeudesta kuvailla ammatillisen arvostuksen kokemusta vai silkasta

uteliaisuudesta katsoa kysely. Syyt vastaamatta jättämiseen voivat olla moninaisia, mutta avauskertojen määrä jää arvoitukseksi.

Kehyskertomuksien vastauksissa vain harva oli käyttänyt tarinamuotoa eli narratiivia. Tulkitsin narratiiviksi vastauksen, jossa oli Hännisen (2018, 189) mukaan kuvitteelliselta vaikuttava tarina tai mieleen virittyvä merkitysrakenne, joka koostuu joukosta perättäisiä tapahtumia, kuten nimetyt päähenkilöt tai selkeä alku, juoni ja loppu. Vastauksista 17 kappaletta oli selkeää narratiivia. Tutkielman laatijana pohdin, oliko eläytymismenetelmä aineistonkeruumenetelmänä epäonnistunut, kun monet vastaajat mainitsivat kokemuksensa olleen tosiasiallisia tai kuvailivat kokemuksia työpaikaltaan. Eskolaan (2016, 278) viitaten on tärkeää tiedostaa, että eläytymismenetelmällä ei saada varmaa tietoa sosiaalityöntekijöiden omista käsityksistä tai kokemuksista. Menetelmä selvittää sitä, miten sosiaalityöntekijöiden mielestä ilmiö voitaisiin käsitellä, eli antaa kuvauksen, mitä ilmiö voisi olla. Tutkijana en siis voi erottaa, mikä vastauksista oli totta ja mikä tulkintaa yrittäen päätellä sitä kirjoitustyylistä. Tutkijana itselleni ei ollut merkitystä sillä, miten vastaajat olivat vastauksensa muotoilleet, vaikka aluksi yllätyin kuvitteellisilta vaikuttavien tarinoiden vähäisyydestä.

Eskola ym. (2017, 269) tuo esiin, että vastaajan kieltäytyminen vastaamasta joko kehyskertomuksen kuvaukseen tai kieltäytyminen eläytymisestä kehystarinaa voi tuoda aineistoon kiinnostavia lisäelementtejä ja tällöin aineisto on sellaisenaan kunnioitettava, eikä ole olennaista, kuinka vastaajat noudattavat kysymyksenasettelua kehyskertomuksissa. Eskola ym. (emt. 273, 2018, 212) olivat huomanneet vastaajien vastaavan kehyskertomuksiin haluamallaan tavalla variaatiosta riippumatta ja näin ollen päättelleet laadulliselle tutkimukselle olevan ominaista, että tutkittavat tuovat vapaasti esiin käsityksensä tutkittavasta asiasta. Aineistossani olikin havaittavissa se, että ihmiset lähtivät vastaamaan pitkälti haluamallaan tyylillä, kuitenkin vastaten sisällöllisesti siihen, miten arvostus tai arvostamattomuus ja asenteet sosiaalityöntekijöitä kohtaan näkyvät. Seuraavassa luvussa analysoin aineistoa.

5.1 Aineiston analyysi

Tein analyysin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on menetelmä, jossa nojaututaan aikaisempaan malliin, kehykseen tai teoriaan. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineistosta etsitään teoreettisia kytkeitä. Erona aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin on se, että aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt rakentuvat puhtaasti aineistosta ilman minkäänlaisia ennako-oletuksia. Teoriaohjaava sisällönanalyysi lähtee liikkeelle aineistolähtöisen analyysin vaiheita mukaillen niin, että aineisto redusoidaan, ryhmitellään ja luodaan käsitteet. (Tuomi ja

Sarajarvi 2018, 108–112.) Analyysin perusajatus on pyrkiä luomaan selkeää ja mielekästä informaatiota hajanaisesta aineistosta ja saada se esiin tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Metsämuuronen 2006, 26).

Aineistoa analysoidessani keskityin etsimään vastausta tutkimuskysymyksiin, eli tutkimaan sitä, miten ammatillisen arvostuksen kokemus, mielikuvat sekä asenteet sosiaalityöntekijöiden ammattiin näkyivät. Mönkkönen (2021,123) tuo esiin, että tutkijan on tärkeää tuoda esiin mistä näkökulmasta hän aineistoa katsoo, joko yksilön mielen sisäisenä tarinana tai vuorovaikutuksessa syntyvänä kulttuurisena tarinana. Kiinnitin tutkijana huomion jälkimmäiseen, eli kulttuuriseen tarinaan, joka syntyi vuorovaikutustilanteissa. Tutkin, miten sosiaalityöntekijät kuvasivat aineistossa vuorovaikutusta sosiaalityöntekijän ja kuulijan välillä ja miten näissä vuorovaikutustilanteissa näkyivät arvostus sekä asenteet sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan. Hain aineistosta samankaltaisuutta, eli sosiaalityöntekijöiden kuvaamia samankaltaisia kokemuksia. Seuraavaksi esitän taulukossa 1 analyysin vaiheet, joka noudattaa Mönkkösen (2021, 121–122) eläytymismenetelmään suunniteltua analyysimallia. Lisäsin malliin sisällönerittelyn, joka ei ollut alkuperäisessä mallissa.

TAULUKKO 1 Analyysin vaiheet mukailen Mönkkönen (2021, 121–122).

1. Aineiston kokoaminen yhtenäiseksi aineistoksi	2. Aineiston sisällönanalyysi	3. Kehyskertomuksen variaatioiden vertailu.
Alustava merkityskokonaisuuksien (alateemat) hahmotelu peilaten tutkimuskysymykseen.	Laadullinen teemoittelu ja teemojen kuvaaminen	Variaation merkityksen tarkastelu Sisällönerittely

Aineiston analyysissa oli otettava huomioon se, että olen työskennellyt pitkään sosiaalialalla ja kohdannut monenlaista suhtautumista ammattiini sen tullessa esiin vapaa-ajalla. Tämä kokemuspohja toimi myös kimmokkeena aiheen valintaan. Tutkijan subjektiivisuuden tiedostaminen vaati aineiston analyysin prosessissa kohdallani aktiivista työstämistä, jotta pyrkimys valita ja tulkita teemoja ei perustuisi ainoastaan henkilökohtaisiin tietoihin, oletuksiin ja ymmärrykseen tutkittavaa asiaa kohtaan. Eläytymistarinoiden analyysissa onkin keskeisintä myöntää tutkijan ja tutkittavien subjektiivisuus (Posti-Ahokas, Haveri ja Palojoki 2015, 329).

Analyysia tehdessä tutkijan subjektiivisuuteen piti kiinnittää eniten huomiota vastausten pelkistämässä eli redusoinnissa teemoittelua varten. Tutkijana oli olennaista, etten tulkinnut vastauksissa kuvattuja lausahduksia omien kokemusten pohjalta ja vaikka samaistuin tarinoihin, oli tärkeää pysähtyä ja erottaa oma kokemus tulkinnasta. Tutkijan on Mönkkösen (2021, 124) mukaan tärkeää pyrkiä empaattisesti

kuulemaan ja näkemään, mitä vastaaja haluaa hänelle kertoa. Näin kohtaamisesta tulee kunnioittava. Kunnioittava kohtaaminen on yhtä tärkeää anonyymia aineistoa luukiessa, kuin vuorovaikutustilanteessa, jossa ihmiset ovat läsnä. Pysin tutkijana tähän, eli aineiston objektiiviseen, kunnioittavaan ja kohtaavaan lukemiseen. Käytännössä se tarkoitti aineiston lukemista niin monta kertaa, että vastauksia pystyi katsomaan monesta eri näkökulmasta ja tavoittamaan omat tunne- ja samaistumisen kokemukset, eli tulkintoja huomaamatta ohjailevat ajatukset. Pysin siis objektiiviseen lukemistapaan. Halusin myös kunnioittaa vastauksissa kuvattuja kuulijoita pyrkimättä tekemään analyysissa vastakkainasettelua sosiaalityöntekijöiden ja kuulijoiden välille. Oli myös tärkeää pitää mielessä, että kunnioittava kohtaaminen piti sisällään myös aineistossa kuvattujen kuulijoiden kunnioittamisen, koska muutoin vaarana olisi kallistua kuulemaan vain sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Käytännössä aineistoa piti lukea erittäin monta kertaa uudelleen tavoittaakseen riittävän objektiivisen ja kunnioittavan, mutta kohtaavan lukutyylin.

Luin ensin aineistoa kokonaisuutena moneen kertaan tulostettuani vastaukset Webropol-ohjelmasta. Luettuani aineistoa riittävästi kokosin läpi koko aineistossa esiintyneitä variaatiosta riippumattomia merkityskokonaisuuksia, joista muodostui alustavia teemoja. Käytin apunani ajatuskarttoja ja sanapilviä pyrkien hahmottamaan samankaltaisia merkityskokonaisuuksia, mutta en kokenut niistä olevan merkittävää apua, joten hylkäsin niiden käytön. Käytin aineiston läpikäynnissä apuna kirjain- ja värikoodeja erottaakseni eri merkityskokonaisuuksia ja niiden toistuvuutta ja se osoitautui toimivaksi keinoksi. Numeroin vastaukset ja erottelin variaatiot merkitsemällä vastauksiin kirjaimet A ja B numeroiden perään. Teemojen valikoitumiseen vaikutti samankaltaisten teemojen toistuvuus aineistossa. Toistuvuuden lisäksi oli tärkeää erottaa eri käsitteet, kuten asenne ja mielipide teemoja muodostaessa ja jokaisen vastauksen kohdalla käydä tarkkaa arviointia mikä käsite kuvaisi teemaa parhaiten. Alustavia teemoja syntyi paljon, jolloin niiden tiivistäminen oli tarpeen. Taulukossa 2 kuvaan aineiston pelkistämistä eli redusointia esimerkinomaisesti.

TAULUKKO 2. Aineiston redusointi

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Teemat
"Ai ootsä jossain Kelassa töissä", "sossutantta" tai "tekö ootte ne jotka viette toisten lapsia". Nämä ovat kommentteja joita edelleen kuulee (onneksi jo harvoin) etenkin nuoremmalta sukupolvelta. (Vastaaja 35B).	Esimerkki mielikuvista sosiaalityöstä Ammattia kuvaavat stereotypiat Kohtaamisen kuvausta	Tietoisuus ammatista Halventavat nimitykset
Olemme harrastusryhmässä ja esittäytymiskierroksella pyydetään kertomaan myös am-	Arvostuksen osoittaminen Kohtaamista ohjaavat mielikuvat	Sanaton viestintä Arvostus

matti. Kertoessani olevani sosiaalityöntekijä, huomaan ihailtavia katseita ja ohjaaja kommentoi, että sinä oletkin sitten tärkeä henkilö kriisitilanteessa ja ihmiset haluavat varmaan tulla mielellään juttelemaan sinulle ja luottavat apuusi. (Vastaja 31A)	Positiivinen palaute	Tietoisuus ammatista
--	----------------------	----------------------

TAULUKKO 3 Koko aineiston teemat

Kuulijan tietoisuus ammatista	Kuulijan mielipide ammatista	Kuulijan asiakaskokemukset
Sanaton viestintä kohtaamisissa	Ristiriitaiset dilemmat kohtaamisissa	

Taulukossa kuvataan keskeiset teemat, jotka löydettiin koko aineistosta sosiaalityöntekijän ja kuulijan välisissä kohtaamisissa. Näitä teemoja havaittiin sekä positiivisessa että negatiivisessa variaatiossa, mikä osoittaa niiden laajemman merkityksen.

Hain koko aineistoa tutkiessa yhteneväisiä teemoja välittämättä siitä, kumpaan variaatioon teema kuului. Seuraavaksi kuvataan, miten aineistosta löydetty teemat muodostuivat ottaen erikseen huomioon positiivisen variaation ja negatiivisen variaation vastaukset keskittyen tutkimusongelmaan.

TAULUKKO 4 Arvostava kohtaaminen.

Dialogisuus	Tietoisuus ammatista	Arvostuksen osoittaminen
Positiivinen sanaton viestintä	Kuulijan positiiviset kokemukset sosiaalityöstä	Kuulijan mielipide ammatista

Taulukossa kuvataan arvostavaa kohtaamista ja positiivisia asenteita sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan kuvaavat teemat. Taulukossa näyttäytyy arvostavaa kohtaamista kuvaavia teemoja, kuten dialogisuus ja arvostus. Nämä teemat tulivat esiin positiivisen variaation vastauksissa.

TAULUKKO 5 Ei-arvostava kohtaaminen.

Sosiaalityöntekijän ammatin salaaminen tai tietoinen vaikeneminen	Kuulijan epätietoisuus ammatista	Sosiaalityöntekijän ammattia hallentavat nimitykset	Ennakkoluulot ammatista
Torjuva sanaton viestintä kohtaamisissa	Negatiiviset asiakaskokemukset	Sosiaalityöntekijän leimaantuminen	

Taulukko kuvaa ei-arvostavaa kohtaamista ja negatiivisia asenteita sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan kuvaavat teemat. Taulukossa tulee esiin negatiivisen variaation teemat. Koko aineiston teemoittelusta erottuvat ammatin salaaminen tai vaikeneminen, ammattia halventavat nimitykset sekä ennakkoluulot ammatista.

Aineistoni koostui kahdesta eri kehyskertomuksesta saaduista aineistosta, jotka on jaoteltu arvostavaan ja ei-arvostavaan kuvaukseen sosiaalityöntekijöiden kohtaamisista. Aloitin tutkimalla aineistoa kahden kehyskertomuksen kokonaisuutena, sen jälkeen tutkin kehyskertomuksen aineistot erikseen. Kehyskertomusten tuottama aineisto tuotti siis kaksi eri aineistoa, joissa kysyttiin sekä arvostavaa ja ei-arvostavaa kohtaamista. Seuraavaksi vertailen näitä kahta eri kehyskertomuksella saatua aineistoa, eli arvostavan ja ei-arvostavan kokemuksen variaatioita. Tätä kutsutaan varioinniksi. Kuvaan, tuottiko variointi eli kahden erilaisen kehyskertomuksen aineisto merkittävää hyötyä. Tämä sisältää vertailun siitä, mitä saatiin irti aineistosta, joka muodostui kahdesta eri kahdesta eri kehyskertomuksesta saaduista vastauksista. Taulukossa 6 ovat tiivistettynä kuvattu koko aineiston sekä positiivisen ja negatiivisen variaation teemat.

TAULUKKO 6 Aineiston variointi.

Aineistosta löytyneet teemat		
<p><u>Koko aineisto (kahden eri kehyskertomuksen eli kahden variaation tuottama aineisto):</u></p> <p>Kuulijan tietoisuus ammatista</p> <p>Sanaton viestintä kohtaamisissa</p> <p>Kuulijan mielipide ammatista</p> <p>Ristiriitaiset dilemmat kohtaamisissa</p> <p>Kuulijan asiakaskokemukset</p>	<p><u>Arvostavan kohtaamisen kehyskertomus eli positiivinen variaation aineisto:</u></p> <p>Dialogisuus</p> <p>Arvostuksen osoittaminen</p>	<p><u>Ei-arvostavan kohtaamisen kehyskertomus eli negatiivisen variaation aineisto:</u></p> <p>Ennakkoluulot</p> <p>Sosiaalityöntekijän leimaantuminen</p> <p>Halventavat nimitykset sosiaalityöntekijöistä</p>

Keskeisin variointin tuoma tulos aineistossa oli se, että kolmea aineistosta tulkittua teemaa tuli esiin vain negatiivisessa variaatiossa ja kahta vain positiivisessa variaatiossa. Negatiivisessa variaatiossa esiin nousseet teemat olivat sosiaalityöntekijän leimaantuminen, halventavat nimitykset sosiaalityöntekijöistä ja ennakkoluulot koskien sosiaalityöntekijän ammattia. Positiivisessa variaatiossa oli nähtävissä dialogisuuden ja arvostuksen teema. Muut teemat olivat aineistossa nähtävissä molemmissa variaatioissa joko negatiivisesti tai positiivisesti kuvattuina. Seuraavaksi kuvaan, miten jatkoin aineiston analyysia erittelemällä aineistoa.

Sisällönanalyysia voi Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018, 135) mukaan jatkaa luokittelun jälkeen sisällönerittelyllä. Anu Puusa (2020, 152) tuo esiin, että laskemisesta voi kvalitatiivisenkin aineiston analyysissa olla apua aineiston systematisoinnissa. Aineisto tarvitsi selkeytystä, joten laskin kuinka monta kertaa löytämäni teemat

esiintyivät eri variaatioissa. Mikäli aineistot ovat pieniä, ne eivät välttämättä tuo lisä-arvoa tai erilaista näkökulmaa tutkimustuloksiin. Toisissa aineistoissa palaute taas saattaa selkiytyä kvantifioinnin avulla. (emt. 137.) Sisällönerittely selkeytti aineiston analyysia. Aineistosta syntyi teemoja verrattain paljon, joten kvantifioiminen nosti esiin ne teemat, jotka tuottivat aineiston varioinnissa merkittävää erilaisuutta. Aineistosta pystyi sisällönerittelyn avulla tarkastelemaan arvostavan ja ei-arvostavan kohtaamisen merkittävimpiä elementtejä paremmin.

TAULUKKO 7 Sisällönerittely.

Kaikki aineiston teemat	Pos. variaatio	Neg. variaatio
Sanaton viestintä	5	10
Kuulijan mielipide ammatista	28	22
Asiakaskokemukset	4	10
Dialogisuus	16	1
Tietoisuus ammatista	12	23
Arvostus	32	3
Ammatin salaaminen	2	8
Ammattia halventavat nimitykset	1	18
Leimaantuminen	2	14
Ennakkoluulot	2	27

Taulukko esittää kaikki teemat eriteltyinä ja laskettuina variaatiot huomioiden. Sisällönerittely tuotti samankaltaiset analyysitulokset, kuin aineiston teemoittelu, joten se vahvisti ja selkeytti analyysia.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Suomessa tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on julkaissut vuonna 2009 ehdotuksen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eettisistä periaatteista, joihin lähes jokainen oppilaitos sitoutui. Ohje uudistettiin vuonna 2019 ja sitä pyritään käyttämään kaikessa ihmiseen kohdistuvassa tieteen tutkimuksessa. Eettisistä periaatteista tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen on yksin keskeisimpiä periaatteita. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 16.) Tämä toteutui anonyymissa Webropol-kyselyssäni, johon tutkittavat voivat osallistua vapaaehtoisesti, keskeyttää halutessaan ja myös ottaa yhteyttä tutkijaan, jos haluavat peruuttaa osallistumisensa. Tutkittavat saivat tietoa tutkimuksen sisällöstä, tutkimuksen tarkoituksesta sekä tutkimusaineiston käyttämisestä ja säilyttämisestä tutkimuksen saatekirjeessä.

Tutkimusaiheen valinta on Tuomen ja Sarajärven (2018, 153–154) mukaan eettinen kysymys. Oma tutkimusaiheeni tutki asenteita ja mielikuvia liittyen sosiaalityöntekijöihin heidän itsensä kuvaamina. Tutkimusaiheeseen liittyvä oletus, että ihmisillä on jotain asenteita ja mielikuvia liittyen sosiaalityöntekijöihin ja sitä kautta ohjailee ihmisten vastauksia. Eettisyyden ja luotettavuuden kannalta on riski, että asenteet- käsite voidaan tulkita helpommin negatiiviseksi, kuin positiiviseksi tai että tutkimukseen valikoituvat ne ihmiset, joilla on kriittistä sanottavaa. Toisaalta eläytymismenetelmä tarjoaa tutkittaville väylän muodostaa itse käsityksensä tutkittavasta asiasta, eikä aineistoon suhtauduta kuvauksina todellisuudesta, vaan enemmänkin heijastuksena siitä, tai ajattelun logiikoista. (Eskola, Virtanen ja Wallin 2018.)

Mönkkönen (2021, 123–124) tuo esiin, että eläytymismenetelmällä hankitulla aineistolla tutkijan eettiset pohdinnat liittyvät erityisesti kehyskertomuksen laadintaan. Mielestäni kehyskertomuksessani ei ollut tutkimuksen osallistujaa johdattelevia tai asenteellisia käsitteitä. Tästä huolimatta kerroin Webropol-ohjelmaan kirjaamassani tutkimuksen esittelytekstissä tutkivani sitä, mitä asenteita ja mielikuvia sosiaalityöntekijän ammattiin liittyy. Eskola ym. (2017, 281) tuovat esiin, että sosiaalinen media voi antaa vastaajalle kasvottomuuden, jonka suojissa voi vastata kärkevämmän kuin ihminen tekisi kasvokkaisessa aineistonkeruutilanteessa, vaikka sosiaalisessa mediassa kerätyssä aineistossa anonymiteetin suojaaminen on helpompaa. Sosiaalisen median kautta hankittuun tietoon sisältyy siis riski siitä, että negatiivinen osuus aineistossa on painottunut enemmän. Tästä riskistä huolimatta aineistosta on osoitettavissa, että arvostuksen kokemus tuli myös esiin vahvana. En myöskään voi olla tutkijana täysin varma siitä, vastasiko tutkielmaani vain sosiaalityöntekijöitä, vaikka kysyinkin vastauksia sosiaalityöntekijöille tarkoitettussa yhteisössä.

Tutkielman eettisyyden kannalta on hyvä ottaa huomioon haittatekijät, eli voiko sosiaalityöntekijöille yleisesti tulla jotain haittaa siitä, että ilmaisevat eläytyen ajatuksiaan koskien suhtautumista ammattiinsa. Riskinä voi olla vastakkainasettelun lisääntyminen asiakkaiden tai yleisön kanssa. Kyseessä on opinnäytetyö ja otos on verrattain pieni, jotta siitä voisi syntyä merkittävää yhteiskunnallista keskustelua. Toisaalta sosiaalityön etiikkaan on vahvasti sisäankirjoitettu velvoite reflektoida ammatillisuutta, joten tähän tutkimukseen osallistuminen luo sille puitteet.

Mönkkönen (2021, 124) korostaa tutkimusetiikan kannalta olennaista tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, joka toteutuu tutkimuksessani hyvin, koska sosiaalisessa mediassa ihmisellä on täysi vapaus osallistua tutkimukseen linkin avulla vain niin halutessaan ja keskeyttää vailla minkäänlaisia selityksiä. Olen aineistoa kuvattessani tuonut esiin, että 400 ihmistä avasi tutkimuksen linkin, mutta syystä tai toisesta ei halunnut osallistua. Tämä puoltaa vapaaehtoisuuden periaatetta, jolloin ei

syyllistytä minkäänlaiseen tiedonkeruuseen salaa tai vastoin tutkittavan tahtoa. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 16.) Tutkittavilla on myös ollut mahdollista perääntyä helposti, jos aihe itsessään on tuntunut heistä epämukavalta.

Luotettavuuden näkökulmasta suojelin tutkijana vastaajien anonymiteettia käytäessäni aineistositaatteja. Ne vastaukset, jotka sisälsivät tunnistettavia asioita, kuten esimerkiksi sukupuolen, paikkakunnan, työpaikan tai kuvauksen hyvin henkilökohtaisesta asiasta kuten konfliktista läheisen kanssa, pyrin jättämään pois tässä tutkielmassa käytetyistä sitaateista. Aineiston analyysiosuudessa tuon tutkijana esiin oman suhteeni tutkimuksen aihealueeseen, jossa kerron työskenteleväni itse alalla ja oma-kohtaisten kokemusten olleen kimmoke aiheen valintaan. Kuten Hänninen (2018, 184) kirjoittaa, ihmisten muodostaman sosiaalisen todellisuuden tulkinnallisessa tutkimuksessa on mahdotonta eritellä tutkijaa todellisuudesta erilliseksi olenoksi. Tutkija on väistämättä osa tutkimuskohdettaan, koska hänen ymmärryksensä perustuu merkitykselliseen vuorovaikutukseen tutkimuskohteen kanssa. Tämä asettaa haasteita tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin toteutumiselle.

Käytän tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa Hännisen ym. (2018, 184–185) luonnostelema kerronnallisen tutkimuksen validointiperiaatteita. Nämä periaatteet ovat historiallisen jatkuvuuden periaate, refleksiivisyyden periaate, dialektisuuden periaate, toimivuuden periaate ja havahduttavuuden periaate. Tutkimukseni toteuttamisen tapa sekä sen ajalliset ja paikalliset yhteydet on pyritty tuomaan lukijalle esiin. Tutkijana olen tarkastellut tapaan ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Dialektisuudella tarkoitetaan, että tulkinta on dialoginen ja dialektinen prosessi, eli olen vuorovaikutuksessa suhteessa aineistoon ja muuhun maailmaan. Tämä tulee esiin keskustelussa aiempien tutkimusten kanssa. Toimivuuden periaate olettaa, että hyvä tutkimus tuottaa jotain hyvää ja käyttökelpoista, jonka näen sosiaalityöntekijöiden äänen kuulemisena ja sosiaalityöntekijöiden ammatin arvostuksen tarkastelun tärkeytenä. Viimeinen periaate on havahduttavuuden periaate, jossa lukijalle parhaassa tapauksessa avautuu maailmasta jotakin uutta, joka saa hänet katsomaan maailmaa uudella tavalla. Tutkimukseni avulla sosiaalityötä voi katsoa hieman eri kulmasta, sosiaalityöntekijöiden silmin tätä tutkimusta lukiessa.

Vilkan ja Mankin (2024, 42) mukaan tutkijalla on valtaa ja vapautta tehdessään tutkimuksensa valintoja, mutta molempia tulee käyttää vastuullisesti. Tämä korostuu erityisesti siinä, miten tutkija esittää tutkimuskohteen, sen kuvaamat arvot ja mitä ja miten tutkija kirjoittaa tutkimuskohteestaan. Olen itse pyrkinyt tutkijana välttämään vastakkainasettelua. Katson tutkimuskohdetta sosiaalityöntekijöiden silmin. Sosiaalityöntekijät kohtaavat erilaisia ikäviäkin asenteita ja käsityksiä ammatistaan, mutta tarkoitukseni on ollut ennen kaikkea kuvata myös ammatin seuraamista ihmisen vapaa-ajalle ja sosiaalityöntekijän ammatilliseen identiteettiin vaikuttavia vuorovaiku-

tustilanteita. On ollut tärkeää ymmärtää ja asettua myös sosiaalityöntekijöiden kuvaamien kuulijoiden asemaan ja katsoa kuvattuja vuorovaikutustilanteita etäämmältä, ikään kuin tarkkailijana.

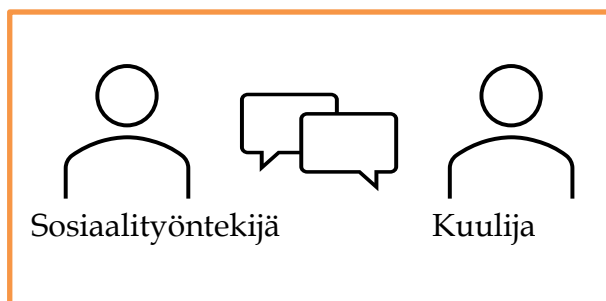
6 TULOKSET

Tuloksissa esittelen kolme osiota, jotka olen nimennyt sen perusteella, miten sosiaalityöntekijän ammatin arvostus kuvatuissa kohtaamisissa näkyi aineistossa. Osiot ovat 1) monitulkintaiset eli ristiriitaiset kohtaamiset, 2) arvostavat kohtaamiset ja 3) ei-arvostavat kohtaamiset. Näissä osioissa kuvaan keskeisimmät aineiston osoittamat tulokset siitä, mitä asenteita ja mielikuvia sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan tuli esiin sosiaalityöntekijöiden kuvaamana ja miten ammatillinen arvostus esiintyi vuorovaikutustilanteissa tunnustussuhdeteorian viitekehyksen ohjaamana. On otettava huomioon, että eläytymismenetelmällä ei haeta tuloksia, joissa saadaan vastaus siihen, miten jokin asia on, vaan pikemminkin siihen, miten jokin asia voisi olla (Mönkkönen 2021, 109.)

Seuraavassa kuviossa on kuvattu vuorovaikutustilanne, jossa sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa kuulijalle. Tulokset on muodostettu aineiston pohjalta, joka kuvasi näitä vuorovaikutustilanteita.

KUVIO 1

Kohtaaminen, josta syntyy vuorovaikutustilanne.

Käytän tulosten kuvaamisessa käsitteitä sosiaalityöntekijä, kohtaaminen ja kuulija. Kohtaamistilanteen keskeisenä tapahtumana aineistossa oli se, että sosiaalityöntekijä

kertoo ammattinsa ulkopuoliselle ihmiselle, joten oli olennaista luoda käsitteet, joilla kuvata aineiston sisältöä. Tästä syystä ulkopuolinen ihminen on nimetty kuulijaksi. Kuulija-sanaa käytti myös moni vastannut sosiaalityöntekijä. Kuvatut vuorovaikutussuhteet aineistossa olivat niin sanottuna heikkoja suhteita. Heikkoja suhteita kuvataan niin, että ne perustuvat ohikiitävään ja hetkelliseen vuorovaikutukseen. Heikot suhteet ovat usein epäsäännöllisiä tai rajoittuneita tiettyihin toimintoihin tai asioihin. Usein satunnaisia kohtaamisia kuvataan heikoiksi suhteiksi ja ystäviin tai perheenympäristöön kohdistuvia suhteita taas syviksi ja läheisiksi. (Kelley ym. 1983, Berger 2002.)

6.1 Ristiriitaisia kohtaamisia

Ensimmäinen osio kuvaa monitulkintaisia ja ristiriitaisia kohtaamisen kuvauksia, joita kuvaan dilemmoina. Dilemmoja on yhteensä neljä ja niistä kuvastuu sosiaalityöntekijöiden kuvaamien vuorovaikutustilanteiden ristiriitaisuus. Monitulkintaista mielipidettä tai asennetta voi kutsua dilemmaksi, toisin sanoen kaksoisolettamukseksi. Ihmisen argumentoinnin tulkitseminen on monelta osin pulmallista tai ristiriitaista. Jokaiselle puheessa esitetylle arvolle, periaatteelle tai väittämälle on osoitettavissa vastakkainen, mutta yhtä uskottava arvo, periaate tai väittämä. (Mönkkönen 2021, 106.)

Ammattinsa kertomisen jälkeen sosiaalityöntekijät kuvasivat joutuvansa vastaanottamaan ihmisten ristiriitaisia mielipiteitä ja asenteita sosiaalityön ammattia kohtaan. Sosiaalityöntekijät kuvasivat mielipiteiden ja asenteiden vastaanottamista yksipuolisena niin, että he olivat hiljaisen vastaanottajan roolissa. Kuvaan seuraavaksi neljä vuorovaikutuksen dilemmaa erikseen.

6.1.1 Peilaaminen

Yleinen vuorovaikutustilanne syntyi kuulijan peilattaessa sosiaalityöntekijän ammattia itseensä sen kuultuaan.

Mä en kyllä ikinä jaksais tollasta työtä (Ote vastaaja 31B.)

Komentoidaan, että "itse en ikinä pystyisi tekemään tuota työtä" (Vastaaja 33B.)

Ihmiset ihailivat, että sosiaalityö on tärkeää työtä. Ihailuun sisältyy ehkä pieni alavire siitä, että työ on ihailtavaa sen rankkuuden vuoksi, ja on hienoa kun joku haluaa sosiaalityötä tehdä (Vastaaja 59A.)

Dilemmat, joissa kuulija peilaa sosiaalityötä itseensä voi tulkita joko sympatian osoittamisena, arvostuksena, vähättelevänä, loukkaavana tai ihailevana riippuen tilanteesta ja tulkinnasta. Vastauksia, joissa kuulija peilaa sosiaalityöntekijän ammattia itseensä oli sijoitettu pääosin ei-arvostavan variaation vastauksiin. Kuulijoiden näkemystä sosiaalityön soveltuvuudesta on ymmärrettävästi turhauttavaa kuulla, jos sitä tutkii arvostuksen näkökulmasta. Alan kommentoiminen itseensä peilaten sisältää sosiaalityöntekijöille riskin, sillä se voi viitata siihen, että arvostus on sidoksissa työhön, jota ei välttämättä nähdä haluttavana tai kunnioitettavana, vaikka se onkin yhteiskunnallisesti tarpeellista. Peilaaminen aiheutti sosiaalityöntekijöissä hämmennystä ja turhautumista.

6.1.2 Mieliopide sosiaalityöstä

Sosiaalityön nähtiin kohdentuvan väärin. Sosiaalityöntekijät kuulevat kuulijoilta kritiikkiä avun kohdentumisesta esimerkiksi maahanmuuttajille tai päihteidenkäyttäjille ja dilemma syntyy siitä, että sosiaalityöntekijä vastaanottaa mielipiteitä, joihin hänellä ei henkilökohtaisesti ole mitään suhdetta tai vaikutusvaltaa.

Keskustelussa kauhistellaan, ettei itse kestäisi lasten hätää eikä hyysätä "narkkeja". Sitten päästäänkin keskusteluun siitä, miten viattomien elämään puututaan mutta "narkkarit" saa pitää lapsensa – lähteenä oma tai tutun huono kokemus sosiaalipalveluista. (Vastaja 9B.)

Puheesta kuvoautuu usein viha erityisesti maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita kohtaan ja esille nousee voimakas Suomi ja suomalaiset- henki. Lisäksi negatiivisesti suhtaudutaan alkoholin suurkuluttajiin ja pitkäaikaistyöttömiin. Joskus mielenterveysongelmatkin nähdään itseaiheutetuiksi. Nämä ihmiset kokevat yleensä hyvin "tietävänsä", miten sossusta autetaan kaikki kyseisiä kohderyhmiä, mutta toisaalta ei löydy ymmärrystä miksi he tarvitsevat apua. Usein he kertovat myös, että he itse tai heidän läheisensä eivät ole saaneet mitään apua kääntyessään sosiaalipalveluiden puoleen. (Ote vastaja 52B.)

Dilemma jätti sosiaalityöntekijät passiivisiksi kuulijoiksi, joilla oli rooli ottaa vastaan palautetta. Tutkielman tulosten perusteella voidaan pohtia, tulisiko sosiaalityöntekijän työn ulkopuolisessa kontekstissa ottaa huomioon kuulijan taustat ja toimia ammattiroolin mukaisesti, vaikka olisi vapaa-ajalla. Tämä asettaa sosiaalityöntekijät tilanteeseen, jossa heidän on ymmärrettävä pidättäytyä omista tunteistaan tai mielipiteistään, mikäli he kohtaavat epäasiallista käytöstä työn ulkopuolella. Tunnustussuhdeteorian valossa tällainen tilanne heijastaa sitä, miten sosiaalityöntekijät joutuvat tasapainoilemaan oman ammatti-identiteettinsä ja yksityisen minänsä välillä sekä miten heidän on kyettävä säilyttämään itsensä kunnioitus ja arvostus ammattina, vaikka kohtaisivatkin haastavia tilanteita.

6.1.3 Kritiikki sosiaalityöstä

Sosiaalityöntekijät vastaanottivat vuorovaikutustilanteissa kritiikkiä siitä, että johonkin tilanteeseen (yleisimmin kyseessä oli huostaanotto) oli puututtu liikaa, vailla perusteita, mielivaltaisesti tai ei-toivotusti. Tämä dilemma sivuaa edellistä siltä osin, että kyseessä on myös tietynlainen palautteen kuuleminen. Dilemma syntyi kuitenkin siitä, että arvostelun kohteena olivat sosiaalityöntekijät, jotka eivät tehneet työtään toivotavalla tavalla. Kritiikki kohdistui koko ammattiryhmään.

Lopulta juuri se tyyppi, joka on ollut koko illan eniten äänessä, alkaa kertoa tarinaa siitä miten hänen naapurissa joskus asui lastaan huonosti kohdellut tyyppi, josta naapurusto teki jatkuvasti lausuja, mutta sossut eivät tehneet asialle yhtään mitään. (Ote vastaaja 27B).

Ihmiset tuovat esiin oletuksia siitä, kuinka työntekijät eivät tee työtään hyvin, tekee perusteettomia päätöksiä tai ei ollenkaan päätöksiä. Oletukset liittyvät yksilökeskeiseen näkökulmaan ja perustuu klikkiotsikoihin tai keskustelupalsta kertomuksiin jos ei omakohtaisiin kokemuksiin. Keskustelu ei ole vastavuoroista tai avointa tai asenteellista. (Vastaaja 48B.)

Sosiaalityöntekijät joutuivat tilanteisiin, joissa keskustelun jatkaminen olisi vaatinut esimerkiksi taustatietojen selvittämistä, sosiaalityön näkökulmien ja ammattitaidon selittämistä ja puolustamista, rauhoittelua tai virheellisen tiedon korjaamista. Vastargumentointi keskustelussa oli vaikeaa tai sitä pidettiin tarpeettomana sosiaalityöntekijöiden taholta, erityisesti kun keskustelussa oli havaittavissa kriittistä sävyä. Tulosten perusteella sosiaalityöntekijöiden kuva on myös tutkielmassani hyvin monitahoinen, sisältäen sekä auttajan että mahdollisesti ikäviä toimenpiteitä tekevän henkilön, mikä vaikeuttaa yleisön samaistumista tai herättää ristiriitaisia ajatuksia henkilön persoonasta. Tunnustussuhdeteorian näkökulmasta tällainen monitahoisuus voi heijastaa sitä, että yhteisössä on vaihtelevia tapoja tunnustaa sosiaalityöntekijöiden toiminta, ja näiden ristiriitaisen tunnustusten välillä tapahtuu jännitteitä ja ristiriitoja, jotka vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden identiteettiin ja ammatilliseen itsetuntoon.

6.1.4 Ihmisen soveltuvuuden arviointi sosiaalityöhön

Sosiaalityöntekijät vastaanottavat mielipiteitä siitä, kenelle sosiaalityö sopii. Sosiaalityön sopivuutta vain tietyille ihmistyyppille arvioivat sekä kuulijat, että sosiaalityöntekijät. Ristiriitaa luo erityisesti se, että sosiaalityöntekijän soveltuvuutta alalle voidaan arvioida alan ulkopuolelta.

Kerron, että olen tänäkin aamuna herännyt neljältä painajaiseen, koska minulla on aivan liikaa töitä. Joku toteaa, että lastensuojelutyö ei vain sovi kaikille. (Vastaaja 23A.)

Ihmiset tuovat esiin, että sosiaalityö on varmasti kauhean rankkaa ja itse ei koskaan pystyisi tekemään vastaavaa työtä. En pidä näitä kohtaamisia ja kommentteja erityisen negatiivisina. En koe, että oma sosiaalityön alani/ työtehtäväni (tai työmääräni) olisi erityisen rankkaa, mutta totta on että tämä työ, kuten ei moni muukaan, sovi kaikille. (Vastaaja 22A.)

Sosiaalityö kuvataan usein rankkana alana, joka vaatii vahvan henkilön kestämään sen haasteet. Tässä dilemmassa ilmeni kolme sisäistä oletusta liittyen työn vaativuuteen.

- 1.) Sosiaalityöntekijä, joka kokee alan rankaksi ja väsyvä, ei ole alalle soveltuva
- 2.) Yksilön vastuulla on kestää valitsemansa raskas työ, jolloin väsymys nähdään seurauksena soveltumattomuudesta alalle.
- 3.) On kunnioitettavaa, jos yksilö kykenee kestämään alan vaativuuden, sillä se osoittaa vahvuutta ja soveltuvuutta alalle.

Nämä oletukset heijastelevat sosiaalityön ja yhteiskunnan välisiä tunnustussuhteita. Jos yhteiskunta ei arvosta sosiaalityön kokemaa työn rankkuutta ja sen vaikutuksia, se voi heijastua näihin sisäisiin oletuksiin. Sosiaalityöntekijät saattavat sisäistää ympäristön asenteet ja oletukset, mikä voi vaikuttaa heidän käsityksiinsä omasta ammatillisesta arvostaan ja soveltuvuudestaan alalle. Tämä voi luoda paineita sosiaalityöntekijöille kestää työn haasteita ja väsymystä ja se voi olla haitallista heidän hyvinvoinnilleen ja ammatilliselle identiteetilleen. Yhteiskunnan tunnustus tai sen puute voi vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin ja käsityksiin omasta ammatillisesta arvostaan.

Ristiriitaisille kohtaamisille löytyy selittäviä tekijöitä. Kaikki yllä kuvatut neljä vuorovaikutuksen dilemmaa, joissa ilmeni ristiriitaisia näkemyksiä ja asenteita sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan, vaikeuttivat tasapainoisen vuorovaikutustilanteen syntymistä. Useat vastaajat toivat esiin samankaltaisten kommenttien toistuvuuden, mikä saattaa vähentää sosiaalityöntekijöiden halua paljastaa ammattinsa tulevaisuudessa vapaa-ajan tilanteissa. Sosiaalityöntekijöiden kokema puutteellinen arvostus ja jatkuva epäselvyys siitä, miten heidän ammattiaan nähdään, voi vaikuttaa heidän identiteettiinsä ja itsetuntoonsa. Tämä taas voi heijastua heidän haluunsa jakaa ammatillista taustaansa vapaa-ajan tilanteissa, sillä he saattavat kokea, että heidän ammattinsa ei saa riittävää tunnustusta tai arvostusta muilta.

Tämä sosiaalityöntekijöiden kuvaama "harmaa alue" eli ristiriitaisuus kohtaamisissa osoittautui yllättäväksi tulokseksi. Nämä kohtaamiset kertoivat siitä, että arvostuksen ilmentymät kohtaamisissa voivat olla monitulkintaisia, eivätkä aina selkeästi joko positiivisia tai negatiivisia. Ristiriitaiset ja monitulkintaiset kohtaamiset jättivät sosiaalityöntekijät kuvatuissa kohtaamisissa hiljaisiksi vastaanottajiksi. Ristiriitaiset

kohtaamiset sisälsivät kuulijoiden peilaamista sosiaalityöntekijöiden työtä itseensä, sosiaalityön soveltavuuden arviointia, sosiaalityön kohdentumisen arviointia ja sosiaalityön päätöksien arviointia. Ristiriitaisen kohtaamisesta teki asetelma, jossa sosiaalityöntekijä ei ammattinsa kertomisen jälkeen kysynyt ihmisten asenteita tai mielipiteitä, vaan ihmiset esittivät niitä automaattisesti. Kuvatuissa kohtaamisissa oli siis ristiriitainen vuorovaikutustilanne sekä ristiriitainen viestinnällinen sisältö, jolloin tunnustuksen ja arvostuksen saamista on vaikea arvioida tai vastaanottaa. Kuulijoiden mielipiteet ja asenteet olivat osin toisensa kumoavia, mikä vaikeutti vuorovaikutusta ja sai sosiaalityöntekijät pidättäytymään vasta-argumentoinnista.

6.1 Kohtaamista

Sosiaalityöntekijän arvostava ja hyvä kohtaaminen kuulijan kanssa muodostui arvostuksen osoittamisesta sanallisesti ja sanattomasti, sympatian osoittamisesta sekä dialogisuudesta. Kuvaan tässä luvussa, miten sosiaalityöntekijöiden kuvaama arvostus ja positiiviset asenteet sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan muodostuivat. Tulokset kuvaavat yhteiskunnallista näkemystä, jossa yleisö näkee sosiaalityön ammatiksi, joka on tunnettu, sekä ammatin vaatima tietoperusta ja arvot ovat arvostettuja. Arvostus kumpuaa siis osaamiseen, ammatin etiikkaan sekä sosiaalityön arvoperustaan.

Sanallinen arvostus sisälsi kuulijoiden sympatiaa osoittavia mielipiteitä, joista yleisimpiä olivat kuulijan mielipiteet tai toteamukset sosiaalityön vaativuudesta, rankkuudesta ja kuormittavuudesta, joilla ilmaistiin sympatiaa sosiaalityöntekijää kohtaan. Kuulijat kuvailivat sosiaalityötä positiivisilla mielikuvilla, kuten että sosiaalityöhön yhdistyy hyvän tekeminen ja toisten auttaminen. Kuulijat toivat esiin työn tärkeyttä ja merkityksellisyyttä. Kuulijat toivat myös esiin huoltaan alan alipalkkauksesta ja aliarvostuksesta.

Ihmisten reagoinnista ilmenee silloin kunnioitus työn vaativuuteen, ihmisten auttamiseen tai sosiaalityöntekijän jaksamiseen liittyen. Sosiaalityö on entuudestaan tuttua ja keskustelussa päästään käsittelemään sosiaalityössä kohdattavia ilmiöitä. Ihmiset myös esittävät kysymyksiä, johon arvelevat, että sosiaalityöntekijän asiantuntemuksella voitaisiin vastata. Toisaalta sosiaalityötä ei nähdä erityisen hankalana ammattina, vaan ajatellaan, että siinä vaaditaan omaa ammatillista osaamista siinä missä muissakin asiantuntijatehtävissä. (Vastaaaja 57A.)

Sosiaalityöntekijän arvostava kohtaaminen sisälsi myös kokemuksia siitä, että sosiaalityöntekijän ammatti vaatii yliopistotutkinnon sekä tietoisuuden siitä, että ammatti vaatii asiantuntijatieta ja osaamista.

Ihmiset ovat sen verran alasta kartalla, että tietävät sosionomin ja sosiaalityöntekijän eron. Heillä on erilaisia, mutta laajoja käsityksiä siitä, missä sosiaalityötä tarvitaan tai missä sen tulisi olla. Joku pohtii lapsiperheiden ylisukupölvöistä huono-osaisuutta, toinen riippuvuussairaiden tukemista. Keskustelu sosiaalityön asiakkaista on kunnioittavaa ja siitä kuulee ymmärryksen siitä, etteivät nämä ole yksinkertaisia asioita. Ei kauhistelua tai ihailua, joku kertoo itsekin harkinneensa alaa. Keskustelu liikkuu yhteiskunnan rakenteiden sekä politiikan tasolla. Joku saattaa kysyä kantaani johonkin ilmiöön, esim. jengirikollisuus tai työttömyysturvan uudistaminen. (Vastaja 9A.)

Kuulijat ovat ilmeisesti itsekin hieman selvillä siitä, mitä sosiaalityöntekijät oikeasti tekevät. He arvostavat sitä, että heikoimmassa asemassa olevia tuetaan ja pitävät tasa-arvoista yhteiskuntaa tärkeänä. He arvostavat sitä, että sosiaalityöntekijällä on yliopistokoulutus ja että he voivat työllistyä hyvin monenlaisiin tehtäviin- ehkä kuulijoilla on tuttavapiirissä sossu tai he ovat jotain kautta kohdanneet sossun työssään. He arvostavat sossujen monipuolista osaamista ja vaatii työtä. (Vastaja 50A).

Sosiaalityö kuvattiin arvostavissa kohtaamisissa sanallisesti ihmisten auttamisena, mielenkiintoisena työnä, luottamuksellisena ja kunnioitusta herättävänä ammattina. Arvostus tuli esiin kunnioituksena sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta kohtaan yksilötasolla sekä yhteiskunnallisessa perspektiivissä. Arvostuksen osoittaminen näkyi tutkielmani aineistossa ennen kaikkea sympatian. Myötätunnon osoittaminen eli sympatia on lähtökohtaisesti positiivinen käsite, mutta arvostuksen näkökulmasta monitulkintainen. Ammatin arvostusta ja sympatiaa erottavat monet tekijät, kuten se, mistä lähteestä työn arvostus juontaa juurensa eli mistä asiasta kuulija osoittaa sympatiaa sosiaalityöntekijää kohtaan.

Sosiaalityön vaativuus voidaan nähdä monin tavoin. Se edellyttää erityisiä taitoja ja osaamista, mikä tekee siitä kunnioitettavaa auttamistyötä. Työn vaativuus voi myös herättää ihmisissä myötätuntoa sosiaalityöntekijöiden jaksamista kohtaan ja toimia tunnustuksena heidän työnsä vaativuudesta ja merkityksellisyydestä. Honnethin (1995, 123) mukaan ihmiset voivat tunnustaa toisen sen mukaan, millaisen panoksen eli kontribuution ihminen tekee toisten eteen. Näin ollen sympatia voi olla osaksi kontribuutiota siitä, että sosiaalityöntekijä nähdään ammattina, joka tekee ison panoksen toisten eteen huolehtien heikoimmista yhteiskunnassa.

Sosiaalityöntekijät toivat tutkielmani aineistossa esiin toivovansa ammattinsa näkemistä asiantuntijana yhteiskunnallisessa kontekstissa, jotta nähtäisiin ammattiin vaadittavan koulutuksen tärkeys ja ammatin tuoma erityisosaaminen. Sympatian osoitukset koettiin sosiaalityöntekijöiden puolesta osin ristiriitaisina siitä huolimatta, että sympatian osoittaminen nähdään myötätunnon osoittamisena eli positiivisena eleenä. Ristiriita syntyi siitä, että sosiaalityöntekijöiden ensisijainen toive olisi ollut tulla arvostetuksi ja tunnustetuiksi asiantuntijoina, mieluummin kuin saada myötä-

tuntoa. Myötätunnon osoittaminen ei siis vastannut sosiaalityöntekijöiden tunnustuksen tarpeeseen, koska sillä ei ollut kytköstä tunnustukseen asiantuntijuudesta ja ammatillisista saavutuksista.

Sanaton viestintä eli elekieli toistui molempien variaatioiden vastauksissa, joko positiivisesti tai negatiivisesti kuvattuna. Sosiaalityöntekijät kertoivat ihmisten reagoimisesta elekielellä heidän ammattinsa kuulemiseen. Esimerkkinä symboliikasta vuorovaikutuksen eleistä, joista pitää olla vastinetta ja ymmärrystä molemmilla osapuolilla voi käyttää erään vastaajan kommenttia hiljaisuuden syntymisestä, katseiden vaihtamisesta tai hämmästyksen kuvailemisesta.

Kun kerron olevani sosiaalityöntekijä syntyy joskus hieman pidempi hiljaisuus. Muut vaihtavat mahdollisesti katseita keskenään. Sitten vaihdetaan aihe nopeasti jonkun toisen ammattiin, ettei keskustelua tarvi jatkaa. (Vastaaja 51B.)

Ihmiset ehkä osa vähän hämmästyä. Ei ehkä osaa lähteä juttelemaan. Tai jotkut kysyvät neuvoa, mitä pitäisi tehdä kun naapurissa ja jne... (Vastaaja 24A.)

Tilanteessa molemmille vuorovaikutuksen osapuolille on selvää, että elekieli herättää vastineen ja että se on molempien osapuolien ymmärtämä merkityksellinen vuorovaikutuksellinen ele. Tilanteen voi tulkita niin, että molemmat vuorovaikutuksen osapuolet tulkitsivat eleitä yhteisymmärryksessä päätyen lopettamaan aiheesta keskustelun tai aistimaan, että vastapuoli on hämmästyneenä pelkkien eleistä saamiensa symbolien perusteella. Sosiaalityöntekijät toivat aineistossa esiin tarkkailevansa kuulijoiden elekieltä ammatistaan kertoessaan.

Vastauksissa kuvattu sanaton symboliikka oli kumartumista eteenpäin, askeleen ottamista taaksepäin, nyökkäämistä, hymyilyä, ryhdin kohentamista, silmien pyörittelyä, katsekontaktin ottamista toisiinsa, tilanteesta poistumista, hyväksyvää nyökkäystä, virnistämistä sekä keskustelun vaikenemista.

Kun olen kertonut baarissa mieheni ystäville ammattini (tätä siis kysyttiin), parhain reaktio oli se, että otettiin muutama askel pois päin (Vastaaja 16B.)

Ihmiset ympärillä nyökkäävät arvostavasti, ja kun lisää, että kyseessä on lastensuojelupuoli niin arvostus jotenkin nousee ja joku sanoo ääneen, että "oho toihan on vaativaa/rankkaa hommaa" (Vastaaja 21A.)

Tuloksena voidaan todeta, että sosiaalityöntekijät tulkitsevat kuulijoiden elekieltä arvioidessaan vuorovaikutustilanteessa tunnustusta ja hyväksyntää ammattiaan koh-

taan. Hyvä kohtaaminen oli sosiaalityöntekijöiden mielestä symbolisin elein, sekä sanallisesti tulkittuina arvostavan dialogista. Sosiaalityöntekijät toivat esiin arvostavansa kiinnostusta sosiaalityötä kohtaan, eikä niinkään yksityiskohtia työstä, vaikka uteliaisuuskin nähtiin ymmärrettävänä. Dialogisuuden avulla voi tarkastella arvokkuutta vuorovaikutuksen näkökulmasta. Inhimillinen vuorovaikutus on tärkeä osa ihmisyyttä. Dialoginen ihmisuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Dialogisuus on ihmiskäsitys ja tapa katsoa maailmaa, joka vaikuttaa tapaamme kohdata toisia ihmisiä. Kohtaamisessa ihmiset pääsevät dialogiseen näköpiiriin, jossa on tilaa erilaisuudelle. Hyväksyminen on luonteeltaan dialogista. (Mönkkönen ym. 2023, 50–57.)

Dialogisuus näyttäytyi aineistossa kysymyksinä, sosiaalityön yhteiskunnallisten näkemysten pohtimisena yhdessä, kiinnostuksena alan opiskelumahdollisuuksiin ja työn yksityiskohtiin sekä kohtaamisena, jonka ilmapiiri ei sisältänyt negatiivista latausta, vaan avoimen tunnelman.

Ihmiset osoittavat avoimuutta ja kiinnostusta sitä kohtaan, mitä työtä teen ilman oletuksia. Keskustelu jatkuu puheeseen yhteiskunnallisista asioista ja siitä, mikä on sosiaalityöntekijöiden yhteiskunnallinen rooli on, keskustelu siirtyy laajempaan kuvaan. (Vastaaja 48A.)

Joskus kun joku kertoo ammatin, siihen suhtaudutaan aidon uteliaasti ja halutaan kuulla lisää. Aiheesta voidaan jutella niitä näitä monesta eri näkökulmasta; kuten, että työ on joskus raskasta, mutta usein myös tosi antoisaa. Keskustelussa ei synny vaivaannuttavaa hiljaisuutta, ja koen että kaikkien ammatteja kohdellaan samalla mielenkiinnolla ja ilman ennakko-oletuksia. (Vastaaja 51A.)

Tulosten perusteella sosiaalityöntekijät ilmaisivat toiveen tulla tunnustetuiksi arvokkaina ja merkityksellisinä. Tämä näkyi erityisesti dialogisina vuorovaikutustilanteina, jotka he kokivat merkkienä siitä, että heidät nähtiin ja kuultiin. Sosiaalityöntekijöistä kohtaaminen nähtiin arvostavan dialogisena, mikäli se oli tunnelmaltaan vapautunut, avoin ja kiinnostunut.

Dialogisuus on osa tunnustuksen teoriaa, jossa on ajatus dialogisesta ihmisestä. Tämä tarkoittaa, että kamppailemme jatkuvasti niiden odotusten jännitteessä mitä meille tärkeät läheiset ihmiset haluavat meissä nähdä, määrittelemällä itsemme dialogissa muiden ihmisten kanssa sen mukaisesti. Ihmisen arvokkuus ja merkityksellisyys rakentuu siitä, miten tulkitsemme itseämme, vaikka sitä kyseenalaistetaan tai tuetaan jatkuvasti ulkomaailman taholta. (Mönkkönen ym. 2023, 21.)

Sosiaalityöntekijöiden ammatillinen arvostus näkyi sekä kunnioittavana kohtamisena, joka sisälsi sanallista ja symbolista arvostuksen ja sympatian osoittamisena vaativana ja rankkana, mutta merkityksellisenä kuvattua alaa kohtaan. Arvostava kohtaaminen sisälsi dialogisuuden elementin. Arvostava kohtaaminen tuli esiin kiinnostuksena sosiaalityöntekijän työtehtäviä, tietoperustaa, yhteiskunnallisia näkemyksiä ja ammatin sisältäviä erilaisia työtehtäviä kohtaan. Käytännössä sosiaalityöntekijät

kaipasivat ammatin tunnistamista monipuolisena yhteiskuntatieteellisenä asiantuntijatehtävänä ja toivoivat tarvittaessa kykenevänsä tarjoamaan näkemyksiä sosiaalityöhön ja yhteiskunnallisiin asioihin. Heille ei ollut merkityksellistä, tiesikö kuulija sosiaalityöntekijän ammatin sisältöä etukäteen, vaan kiinnostus alaa kohtaan riitti. Sosiaalityöntekijät kuvasivat vastavuoroisen tunnustussuhteen merkittävyyttä ammatin arvostamisen ilmaisussa. Tunnustussuhdeteoriassa vastavuoroinen tunnus muodostaa perustan positiivisille itsesuhteille. Positiivista itsesuhdetta pidetään perustana sille, että ihminen voi ylipäätään osallistua julkiseen elämään ja toimia yhteiskunnassa. Kyky käsittää itsensä itsenäisenä, ainutkertaisena sekä erityisenä henkilönä on sidoksissa vastavuoroisiin ja ihmisten välisiin tunnustussuhteisiin (Honneth 1995, 173–175.)

Sosiaalityöntekijät toivoivat tulevansa tunnustetuiksi niin, että tunnustus on vastavuoroista ja käsittää vastavuoroisuuden elementin, jossa arvostus toista kohtaan saa tilan kasvaa.

6.2 Kohtaamattomuutta

Keskityn tässä luvussa tuomaan esiin ne epäkohdat, joissa sosiaalityöntekijät kuvasivat ei-arvostavaa kohtaamista ja sen muodostumista. Kohtaamattomuus tuli sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esiin halventavina nimityksinä, vahvoina ennakkoluuloina sekä sosiaalityöntekijän leimaantumisenä. Yksi tunnustuksen filosofian keskeisistä kysymyksistä on se, millä ehdoin ja missä tilanteissa on kieltää toisen status relevanttina keskustelukumppanina, tässä kontekstissa esimerkiksi ammattiin vedoten. Tunnustuksen toteutumisen uhkakuvana on tällöin toisen ammatti. Ihmisille on helpompaa keskustella samanmielisten kanssa, jolloin on helpompaa olla kuulematta toisen mielipidettä. (Hirvonen 2020, 16.)

Sosiaalityöntekijöitä halventavia nimityksiä mainittiin aineistossa paljon. Halventavia nimityksiä olivat mm. sossutantta, sossulan täti, kukkahattutäti, puoskari, yhteiskunnan pahin riesa, piikki lihassa, vitun sossuämmä, normittaja, hyysääjä, mielivaltainen, kylmä akka, suojatyöpaikkalainen, ammattitaidoton, sosiaalipummien tukija, Kelan työntekijä, paskapää, rahanjakaja, yksinkertainen, laiska ja nutturapäinen moraalinvartija.

Sosiaalityöntekijöillä oli mahdollista käyttää mielikuvitustaan keksiessään halventavia nimityksiä ammatistaan. Nimitykset olivat kuitenkin hyvin toistuvia ja samansuuntaisia, joten on mahdollista, että nimitykset ovat sidoksissa kulttuuriin ja historiaan. Historiaan viitaten sosiaalitarkkaajat olivat Suomessa naimattomia naisia, joiden keskeisin työtapa oli kotikäynti vielä 1940–1950-luvulla. 1960-luvun lopulla tarkkaa-

jien kotikäyntien määrä putosi puoleen yleisön kritiikin takia, koska kotikäynti nähtiin yksityisyyttä loukkaavana vanhanaikaiselta tavalta kontrolloida ihmisiä. (Satka 1994, 312.)

Ei oikeesti, siis ooksä sossu? Siis kukkahattutäti? Lastensuojelussa? Siis niinku otat huostaan lapsia? Saaks siitä kuinpaljon provikkaa? Kuisä kestät tota työtä? En olis kyl uskonu susta. (Vastaaja 40B)

-olen sosiaalityöntekijä

-ai sellainen kukkahattutäti?

-ai sossun tantta?

-sinähän voisit laittaa mulle sieltä vähän rahaa.

-eikö sielläkin varmaan olis parempaa tekemistä kun puuttua ihmisten asioihin

-kun viette sieltä perheestä lapsen pois niin ei se lapsi siellä sijoituksessa joudu kuin huumehelvettiin

-varmaan kaikkea paskaa kohtaatte tekin siellä töissä, uhkailuja ja semmosta

Kommentit tosiasiaassa kuultuja.

(Vastaaja 13B.)

Halventavat nimitykset suhteessa tunnustussuhdeteoriaan kertovat kunnioituksen ja tasavertaisuuden puutteesta. Hirvonen (2020, 14) kuvaa tunnustussuhdeteoriassa kunnioituksen syntyvän siitä, että olemme olennaisilta osin samanlaisia kuin muut ja meitä yhdistää ihmisyys. Kunnioittavassa kohtaamisessa keskustelukumppaneilla tulisi olla yhtäläiset oikeudet sekä asema. Ei-arvostavissa kohtaamisissa työn ulkopuolinen konteksti huomioon ottaen sosiaalityöntekijä joutuu rooliin, jossa hän ei saa tunnustusta osakseen, koska hänet rajataan vahvasti pois, eikä hänellä ole yhtäläisiä oikeuksia tai asemaa. Tällöin halventavat nimitykset voivat vaikuttaa haitallisesti ammatilliseen identiteettiin. Työn ulkopuolinen ympäristö on tällöin sosiaalityöntekijälle haavoittavampi, kuin työympäristö, jossa hän on osa yhteisöä. On otettava huomioon, että ammattiyhteisö kuitenkin suojaa sosiaalityöntekijää, mikäli hän saa siellä hyväksyntää ja tunnustusta osakseen. Toinen suojaava tekijä on se, että sosiaalityöntekijät eivät kuvanneet vastaanottavansa yksinomaan vain halventavaa kohtaamista.

Ennakkoluulot tulivat aineistossa esiin pelkona äkillistä huostaanottoa kohtaan tai pelkona että sosiaalityöntekijä arvioi muita ihmisiä kriittisesti. Ennakkoluulot voivat

olla seurausta epäluottamuksesta, tai epäluottamus voi luoda ennakkoluuloja sosiaalityötä kohtaan. Asenteellisuus pohjautui tutkielmani aineistossa vastaajien mukaan kuulijan oletuksiin, myytteihin, klikkiotsikoihin, negatiiviseen uutisointiin, urbaaneihin legendoihin tai muualta kuultuihin tarinoihin, kun taas positiivisessa variaatiossa positiiviset mielikuvat ja kokemukset ”sossusta” olivat usein kuulijalle itselleen tai hänen läheiselleen tosiasiallisissa tapahtuneita.

Sosiaalityö nähdään toisten ihmisoikeuksiin väärin perustein puuttuvana, ihmisoikeuksia rikkovana työnä, jolla häiritään ja vahingoitetaan ihmisiä (Vastaaja 6B.)

Ammattiani halveksutaan eikä sitä ymmärretä. Olen joko mielivaltaisesti lapsia viattomilta vanhemmilta vievä paskapäätä tai hyvin rasistisin ilmaisuin kerrottuna maahanmuuttajille rajattomasti rahaa tunkeva kukkahattutäti. Toisessa kohtaamisessa olen myös monen mielestä kykenemätön ymmärtämään valtion taloutta tai sitä, että raha ei tule seinästä. (Vastaaja 8B)

Tutkielman tuloksena ilmeni, että monet sosiaalityöntekijät valitsivat olla mainitsematta ammattiaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa työn ulkopuolella. He perustelivat tätä päätöstä usein sillä, että haluavat suojella omaa perhettään, ovat kokeneet aiemmin negatiivisia kokemuksia, pelkäävät aiheuttavansa kuohuntaa tai negatiivista ilmapiiriä tai pelkäävät, että heidän ammattinsa paljastuminen saa ihmiset haluamaan avautua rajattomasti omista ongelmistaan. Vaikeneminen kuvattiin myös joskus tapahtuvaksi silloin, jos keskustelu oli menossa ei-toivottuun suuntaan, eli kesken vuorovaikutustilannetta.

Satunnaisetkin ikävät kohtaamiset omaan ammattiin liittyen vapaa-ajalla saattavat vaikuttaa työnyhyvintöihin. Tarkasteltaessa hyvän elämän käsitettä, ihmiselle luo epämukavuutta ja stressiä joutua piilottamaan tarkoituksellisesti jonkun osan itsestään, kuten ammatin. Arvokkuuden näkökulmasta sosiaalityöntekijät joutuvat ammatin kertomatta jättämisen tilanteessa peittelemään tai vähättelemään ammattiaan, kun vastakkainen tilanne voisi olla tunnustus ja arvostus. Voidaan olettaa, että vähättelyn ja peittelyn seurauksena on riskinä, että arvokkuus ja ammatillinen itsetunto heikenevät.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös leimaantumista asiakasryhmiin, joiden kanssa sosiaalityöntekijä saattaa työskennellä eli assosiativista stigmaa.

Sosiaalityöntekijä kokee saaneensa myös sellaista arvostelua, että olisi itsekin sitä samaa ”roskasakia” joiden parissa työskentelee. Että täytyy senkin ihmisen olla jotenkin ala-arvoinen, joka auttaa sellaisia, jotka eivät ole itse ”ottaneet vastuuta omasta elämästään”. (Ote vastaaja 37B.)

Ensimmäinen virnuilija kommentoi: ”Joo en mäkään jaksais kaikki päivät hengaila joidenkin narkareiden ja pultsarien kanssa.” (Ote vastaaja 42B.)

Ehkä myös toisaalta sossu samaistetaan asiakaskuntaansa eikä sen takia arvosteta; kuka nyt halua tehdä töitä juoppojen ja kriminaalien kanssa, jotain outoa siinä täytyy olla. (Ote vastaaja 50B)

Sosiaalityöntekijät kuvasivat aineistossa erityisesti sitä, miten heidät liitettiin asiakasryhmiin, joiden kanssa he eivät edes työskennelleet tai olleet koskaan olleet kiinnostuneita työskentelemään. Tällöin kyseessä on ihmisen ohittaminen keskustelussa, eikä sosiaalityöntekijä tule kuulluksi, vaikka kyse olisi puhtaasta tietämättömyydestä. Sosiaalityöntekijät kokivat ikävänä sen, jos heidän mahdolliset asiakkaansa eivät saa tunnustusta osakseen, jos heistä puhutaan halventavasti. Tämä synnyttää kokemuksen, että sosiaalityöntekijöitä ja asiakkailta evätään kunnioitusta, joka on yksi tunnustuksen arvostuksen muodoista.

Kuvaan lopuksi sosiaalityöntekijöiden reaktioita tilanteisiin, jossa he kokivat ei-arvostavaa kohtaamista. Tuloksissa on huomionarvoista, että sosiaalityöntekijät eivät yhdessäkään vastauksessa ilmaisseet esimerkiksi suuttuneensa työn ulkopuolisessa kohtaamisessa kuulijalle.

Sosiaalityöntekijä alkaa selitellä sitä, miksi on päätynyt kyseiseen ammattiin. Hän alkaa myös perustella sitä, miksi työllä voi olla huono maine, mutta se on kuitenkin monin tavoin merkittävää. (Vastaaja 19B.)

... Sami jatkaa keskustelua siitä, kuinka ahkeruudella kaikki pärjäävät ja kuinka sosiaalipummien tukijoita ei tarvita. Jenni (sosiaalityöntekijä) menee vessaan itkemään ja pohtii, miksi ei saa edes tilaisuutta kertoa, mitä tekee työssään ja kuinka paljon hyötyä on saanut tehtyä sosiaalityöntekijänä. (Ote vastaaja 47B.)

Sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaidot ja kyky reflektoida toimintaa ovat ammatin keskeisiä osa-alueita. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät selittelivät, perustelivat tai vaikenivat vuorovaikutustilanteissa kohdatessaan arvostelua. Sosiaalityöntekijät joutuivat arvioimaan vapaa-ajallaan keskustelun kontekstia ja ilmapiiriä sekä muiden ihmisten sanatonta viestintää sekä keskustelun vastavuoroisuutta. Tämä reagoitintapa voi heijastaa sosiaalityöntekijöiden pyrkimystä ylläpitää ammatillista arvokkuutta ja välttää konflikteja vuorovaikutustilanteissa. Tulokset ovat linjassa tunnustussuhdeteorian kanssa, joka korostaa ihmisten tarvetta saada tunnustusta ja hyväksyntää toisilta. Sosiaalityöntekijät saattavat pyrkiä säilyttämään positiivisen ammatillisen identiteettinsä ja välttämään konflikteja esittämällä työstään jotain hyvää, vaikka heidän mielensä olisikin pahoittunut.

Tutkielmassa ilmentyneitä ei-arvostavia kohtaamisia vaikeutti assosiatiiivinen stigma, ennakkoluulot sekä halventavat nimitykset sosiaalityöntekijöistä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat ei-arvostavaa kohtaamista hyvin epäkohteliaana käytöksenä. Heidät rinnastettiin näissä kohtaamisissa ei-arvostettuina pidettyihin asiakasryhmiin,

ihmisiä vahingoittavaan kontrolliin ja päätöksiin sekä naisia halventavasti kuvaaviin nimityksiin. Tunnustussuhdeteorian näkökulmasta nämä kohtaamiset voivat heijastaa yksilön tarvetta saada tunnustusta ja kunnioitusta yhteiskunnassa. Epäkunnioittava ja ei-arvostava käytös sekä halventavat nimitykset voi vaikuttaa itsekunnioitukseen ja itseluottamukseen. Tämä puolestaan voi heikentää kykyä osallistua julkiseen elämään ja toimia yhteiskunnassa. Ei-arvostavat kokemukset voivat siten vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden kokemukseen omasta itsestään ja ammatillisesta identiteetistään.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksenä esitin kysymykset siitä, miten sosiaalityöntekijöiden ammatillinen arvostus näkyy vuorovaikutuksessa ulkopuolisten ihmisten kanssa sosiaalityöntekijöiden kuvaamana ja mitä asenteita tai mielikuvia sosiaalityöntekijät kohtaavat ammattinsa tullessa esiin. Tuloksissa esiintyi kolme ammatillisen arvostuksen kokemuksen pääluokkaa, jotka kuvasivat arvostavaa kohtaamista, ei-arvostavaa kohtaamista sekä ristiriitaisia kohtaamisia, joita oli vaikea määritellä arvostuksen kannalta positiivisiksi tai negatiivisiksi kohtaamisiksi. Jokaisella näistä luokista on epäilemättä omat piirteensä ja vaikutuksensa sosiaalityöntekijöiden kokemaan ammatilliseen arvostukseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöiden ammatillisen arvostuksen kokemukset kohtaamisissa alan ulkopuolisten kanssa ovat hyvin vaihtelevia, sisältävät paljon stereotyyppisiä käsityksiä sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalityöstä ja näin ollen vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden ammatillisen identiteettiin, joka elää ja muovautuu ympäristön ja vuorovaikutuksen kanssa.

Ammatillista identiteettiä vahvistavia tekijöitä olivat sosiaalityöntekijöiden toive työn näkemisestä yhteiskunnallisen työn asiantuntijatehtävänä ja dialoginen kohtaaminen alan ulkopuolisten kanssa, jossa tunnustussuhde oli tasa-arvoinen. Ammatilliseen identiteettiin vaikutti heikentävästi yleisön vihamielinen suhtautuminen sosiaalityöntekijöihin tai sosiaalityöhön sekä assosiatiiivinen stigmatisoituminen, eli asiakasryhmistä loukkaavasti puhuminen ja sen kyseenalaistaminen, miksi kukaan haluaisi näiden asiakasryhmien kanssa työskennellä. Assosiatiiivisen stigman vastaanottamisessa on riski kärsiä tunnekuormituksesta, koska loukkaava puhe asiakkaista loukkaa sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden täytyi ammattinsa kertomatta, jos he halusivat olla varmempia siitä, että he saavat arvostavaa kohtaamista ihmisenä ilman ammattinsa mainitsemista tai jos heille tuli tunne, että keskustelu ei olisi ammatin kertomisen jälkeen tasa-arvoista.

Arvostava ja kunnioittava kohtaaminen lisää sosiaalityöntekijöiden itsetuntoa ja voi lisätä heidän työmotivaatiotaan- sekä työhyvinvointiaan. Sosiaalityöntekijöiden työn vähättely tai ei-arvostava kohtaaminen vastaavasti voi vaikuttaa alentavasti työmotivaatioon ja työssä viihtymiseen. Ristiriitaiset kohtaukset ovat monimutkaisempia, koska ne voivat sisältää piirteitä sekä arvostavasta kohtauksesta, että ei-arvostavasta kohtauksesta. Sen sijaan, että nämä kohtaukset vahvistaisivat tai heikentäisivät jollain lailla sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä, ne voivat aiheuttaa hämmennystä ja epävarmuutta.

Johtopäätöksenä voidaan myös todeta, että sosiaalityöntekijöiden kuvaileva ammatillinen arvostus on monimutkainen ilmiö, joka muodostuu erilaisista vuorovaikutustilanteista sosiaalityön ulkopuolisten ihmisten kanssa. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota niihin tekijöihin, jotka voivat heikentää sosiaalityön arvostusta yhteiskunnassa. Tämä voi sisältää esimerkiksi asenteiden muokkaamista tai tietoisuuden lisäämistä sosiaalityön merkityksestä tai monimuotoisuudesta. Näiden toimenpiteiden avulla voidaan edistää sosiaalityöntekijöiden ammatillista itsetuntoa ja arvostusta sekä luoda myönteisempiä vuorovaikutustilanteita sosiaalityöntekijöiden sekä yleisön välille.

Sosiaalityöntekijänä työskenteleminen ei ole ihmiselle biologinen tapahtuma, mutta luo ihmisen elämään uutta. Tällä uudella on vaikutusta sosiaalityöntekijän sosiaaliseen todellisuuteen. Näin ollen sosiaalityön ammatillinen identiteetti luo uutta myös työn ulkopuolisessa kontekstissa, jossa stereotypit saattavat ohjata kuulijoiden odotuksia sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Sosiaalityöntekijän on tällöin luotava itselleen uusia perspektiivejä. Työssään sosiaalityöntekijä voi toimia virkamiehen perspektiivissä, mutta työn ulkopuolella hän on eri perspektiivissä esimerkiksi vanhempana, ystävänä tai juhlien vieraana, jolloin ammatti-identiteetti ei toimi keskeisessä roolissa, mutta on osa häntä ja kulkee mukana eri elämäntilanteissa. Tämä muuttaa ihmisen asemaa ja perspektiiviä joka suhteessa, ja siksi hänen on sopeuduttava erilaisiin tilanteisiin ja rooleihin. Tilanteisiin, joissa kuulija hämmentyy perspektiivin muuttuessa esimerkiksi juhlien vieraasta sosiaalityöntekijäksi ihmisen ammatin tullessa esille, ei ollut oppikirjaa, kuinka tilanteessa menetellä. Tilannetta voi tarkastella tunnustussuhdeteorian arvostuksen perspektiivin kautta.

Arvostuksen perspektiivistä katseltuna sosiaalityöntekijä on tulosten mukaan vapaa-ajan henkilönä hänen ammattinsa tullessa esiin ammatillisesti arvostetussa perspektiivissä, hiljaisen vastaanottajan perspektiivissä ja ammatillisesti ei-arvostetussa perspektiivissä kohdatessaan ihmisiä työn ulkopuolella. Sosiaalityöntekijän perspektiivi arvostukseen vaihtui sen mukaan, millainen vuorovaikutustilanteesta muodostui hänen kertoessaan ammattinsa kuulijalle.

Tutkielmani tulosten mukaan sosiaalityöntekijät vaikuttivat olevan sosiaalisten prosessien sopeuttamisen mestareita, mikäli sosiaalisen prosessin onnistumisen mittarina pidetään kehittynyttä reflektiivisyyttä ja vuorovaikutustilanteisiin mukautumisen taitoa. He tarkkailivat vuorovaikutustilanteita ja sopeuttivat toimintansa niin, että välttivät ylimääräisiä konflikteja. Toki voimme pohtia sitä, onko tämä aina toivottavaa.

Sosiaalityöntekijöiden saamaa arvostusta heidän ammattinsa tullessa vuorovaikutustilanteissa esille arvioin tunnustussuhdeteorian kontekstissa käyttämällä arvohorisonttia, joka on tunnustussuhdeteorian käsite. Arvohorisontilla kuvaan tutkielman tuloksissa esiin tulleita sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaiseen arvohorisonttiin vaikuttaneita asioita, joihin vaikutti vastausten perusteella esimerkiksi työuran kesto ja aiemmat kokemukset ammatin arvostuksesta. Tunnustussuhdeteoriassa arvohorisontilla kuvataan yhteisöllistä näkökulmaa arvostukseen. Ihmiset saavat niistä piirteistä ja ominaisuuksista arvostusta, jotka ovat yhteisöllisesti merkityksellisiä ja hyödyllisiä. Kulttuuri määrittää nämä arvot, tavoitteet ja päämäärät. (Honneth 1995, 122–125.) Laitinen (2007, 95–96) taas näkee arvohorisontin yhteiskunnallisen aspektin eli hyödyllisyyden suhtautumistavan kautta, jossa ihmiseen suhtaudutaan tietynlaisena persoonana. Ihmisiä erottavat toisistaan meriitit ja saavutukset. Tunnustus on siis arvostuksen näkökulmasta sitä, että ihmiseen erityisyys suhteessa toisiin tunnustetaan.

Sosiaalityöntekijät saivat tutkielmani tuloksissa tunnustusta molemmilla kuvaetuilla tavoilla; yhteisöllisesti sekä tietynlaisen persoonan ansiosta. Hyvän tekeminen, heikompiensa auttaminen, luottamuksellisuus ja työn merkityksellisyys olivat aineiston mukaan niitä piirteitä ja ominaisuuksia, jotka nähtiin yhteisöllisesti tärkeinä ominaisuuksina, joista kohtaamisissa annettiin sanallista arvostusta. Sosiaalityöntekijän erityisyys suhteessa toisiin tunnustettiin tutkielman tuloksissa heikommin. Sosiaalityöntekijät toivoivat tulevansa tunnustetuiksi monipuolisina osaajina ja asiantuntijoina liittyen sosiaalityön ilmiöihin sekä yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Aineistossa ei ollut nähtävissä erityisesti saavutuksien kuvauksia, mutta toive arvostuksesta saavutuksien kautta oli nähtävissä toiveena dialogiin eli siihen, että kuulija on kiinnostunut tasa-arvoisesta ja vastavuoroisesta keskustelusta, kuulemaan sosiaalityön hyviä puolia ja mitä hyvää sosiaalityössä voi tehdä.

Tunnustuksen saaminen on Honnethin (1995) mukaan inhimillinen perustarve ja edellytys sille, että ihmisen toimijuus kehittyy. Näin ollen tunnustuksen saaminen on tärkeää myös sosiaalityössä, koska vastavuoroiset tunnustussuhteet luovat perustan sille, että ihmisen toimijuus toteutuu yhteiskunnassa, ihminen voi osallistua julkiseen elämään ja saa perustan positiivisille itsesuhteille (emt.) Sosiaalityöntekijät kuvasivat aineistossa työn ulkopuolisia kohtaamisia arvostaviksi, ei arvostaviksi ja ristiriitaisiksi heidän ammattinsa tullessa vuorovaikutuksessa esille. Tunnustuksen saaminen ei ollut siis automaattista suhteessa yleisöön, eli alan ulkopuolisiin henkilöihin. Tosin

emme voi olettaa, että tunnustus ihmisen ammattia kohtaan olisi koskaan automaattista tai varmaa, oli ihmisen ammattiala mikä hyvänsä. Tunnustuksen saaminen sisälsi tutkielman tulosten perusteella vaihtelua, ennustamattomuutta sekä elementtejä, jotka saivat sosiaalityöntekijät kuvaamaan tunnustuksen ihannetilannetta sen sijaan, että kokisivat jo nyt saavansa riittävää tunnustusta.

Stereotypiat olivat sidoksissa tunnustuksen saamiseen sitä heikentäen. Tutkielmani tuloksissa stereotypiat muodostuivat kuulijoiden omakohtaisten kokemusten sijaan useimmin kuulopuheisiin, mediasta tai muualta muodostettuihin mielikuviin. Sosiaalityön arvostus ja sosiaalityöntekijöiden saama tunnustus vaikuttavat työssä viihtymiseen ja siihen sitoutumiseen, sosiaalityön laatuun ja koulutukseen myös kansainvälisissä tutkimuksissa (Staniforth ja Deane 2016, 13). Arvostuksen puute tutkitusti aiheuttaa stressiä, alentaa työmotivaatiota ja on yhteydessä työssä viihtymättömyyteen ja työuupumukseen (Yliruka ym. 2009, 25, 33). Tunnustuksen saaminen on siis sosiaalityössä kiistämättä tärkeä elementti.

Tutkielmani tulokset mukailivat kansainvälisiä tutkimuksia, joissa sosiaalityö nähtiin yleisön silmissä arvostettuna ja yleisön silmissä osin tuntemattomana ammatina, mutta jota leimasi lastensuojelun saama mediahuomio niin, että ihmiset liittivät sosiaalityön helposti lastensuojeluun. Tutkielmassani erona kansainvälisiin tutkimuksiin oli tulos, että tutkielmaani kirjoittaneet sosiaalityöntekijöitä kuvasivat assosiativista stigmaa yhtä paljon myös muita asiakasryhmiä, kuin lastensuojelua kohtaan. Tutkielmassani myös kuvattiin ristiriitaisuutta enemmän, kuin kansainvälisissä tutkimuksissa, tosin on otettava huomioon, ettei suoraan verrannollisia tutkimuksia juuri ollut. Kansainvälisissä tutkimuksissa ihmiset liittivät sosiaalityöhön pääosin lastensuojelun työtehtävät. Kansainvälisissä tutkimuksissa ei havaittu samanlaista esiintymistä halventavien nimitysten käytössä sosiaalityöntekijöiden kuvaamisessa ei-arvostavissa kohtaamistilanteissa. Tämä saattaa juontaa Suomen sosiaalityön historiaan.

Tutkielmassa viitattiin vain yhteen lähes vastaavaan kansainväliseen tutkimukseen (Hobbs ja Evans 2017), kuin tämän tutkielman teema. Ko. tutkimuksessa sosiaalityöntekijät näkivät rinnakkaistutkimuksen avulla selvitetyllä tutkimuksella ammatinsa huonommassa valossa, kuin yleisö. Tutkielmassani arvostavan ja ei-arvostavan kohtaamisen kokemukset olivat edustettuina aika tasapuolisesti, mutta kahden erilaisen kehystarinan vastauksien variointi toi esiin erityispiirteitä molemmissa kokemuksissa. Jää pohdittavaksi, onko arvostus itsessään riittävää kumoamaan ei-arvostavan kohtaamisen elementit.

Sosiaalityöntekijöihin liitetystä stereotyypisistä käsityksistä ammatillisen identiteetin positiivista kehitystä tuki sosiaalityöntekijän näkeminen objektiivisessa valossa niin, että työtä ei automaattisesti rinnastettu negatiivisiin assosiativisiin mielikuviin kuten rankaksi ja alipalkatuksi lastensuojeluun liittyväksi kontrolloivien naisten työksi. Ammatillista identiteettiä vaikutti negatiivisesti rooli, jossa sosiaalityöntekijät

kuvasivat joutuvansa vastaanottamaan ihmisten mielipiteitä ja asenteita pyytämättä hiljaisina vastaanottajina kerrottuaan ammattinsa. Tämän lisäksi ammatti-identiteettiin vaikutti stereotypiat liittyen alaan rinnastettuihin naisiin viittaaviin halventaviin nimityksiin sekä ihmisten heikko tietämys ammatista niissä yhteyksissä, jossa kohtaamiset olivat alaa väheksyviä.

8 POHDINTA

Tutkielmani kiinnostuksen kohde oli selvittää, miten sosiaalityöntekijät kuvaavat vuorovaikutustilanteita arvostuksen näkökulmasta, kun heidän ammattinsa tulee ilmi. Kuvasin johdannossa omakohtaista vuorovaikutustilannetta juhlista, joissa minut esiteltiin ”sossuna” humoristisesti, tunnelmaa keventäen. Tehtyäni tämän tutkielman ymmärrän, että tuo vuorovaikutustilanne todennäköisesti herätti minut esitellessä henkilössä ristiriitaisia tunteita. Kenties ammatista heräsi mielikuvia, jotka viittasivat johonkin yksityiseen tai intiimiin, epätietoisuutta ammatista tai ylipäättään syntyi tarvetta keventää tunnelmaa tunteita herättävän ammatin esittelyn kohdalla.

Tutkielmassani sosiaalityöntekijät antavat hyvin eläväisen kuvan ilmiöstä, mitä mielikuvia ja asenteita heidän ammattinsa herättää. Sosiaalityöntekijöiden kuvaamat kohtaamiset ja niissä kuvatut asenteet ja mielipiteet sosiaalityöntekijöitä kohtaan olivat monitulkintaisia ja tilanteesta riippuvaisia. Jokainen asenne ja mielipide oli sidoksissa yksilöllisiin tekijöihin, mutta tästä huolimatta pystyin aineiston perusteella tulkitsemaan kokoamaan teemoja, jotka olivat lopulta yllättävänkin samankaltaisia verrattuna kansainvälisiin tutkimuksiin.

Sosiaalityöntekijä nähtiin sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa arvostettuna ammattina. Arvostus kietoutui kohtaamisissa usein sympatiaan, koska ihmisen mielikuvissa sosiaalityö on raskas ala. Alan rankkuutta ei käy kieltäminen, ottaen huomioon alan työvoimapulan ja opiskelijoiden epävarmuuden valitsemaansa alavalintaa kohtaan. Tästä huolimatta ala on suosittu nuorten keskuudessa yliopistojen hakijamäärissä. Opiskelijoita ohjaa alalle halu auttaa ja hyvät työmahdollisuudet. Valmistuttuaan sosiaalityöntekijöiden mielikuvissa kohtaamiset alan ulkopuolisten ihmisten kanssa olivat vaihtelevia sisältäen sekä sympatiaa, että ristiriitaisia asenteita ja mielikuvia sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan. Sympatia on arvostuksen osoittamisen eleenä vähintäänkin mielenkiintoinen. Sympatiaa osoittava vuorovaikutus, kuten ai-

neistossa kuvatut lausahdukset; ”*mä en kyl pystyis!*” ovat monitulkintaisia. Tällöin tulkinta jää sosiaalityöntekijän harteille ja vuorovaikutus saattaa jäädä ohueksi. Sympatian osoittaminen arvostuksen näkökulmasta sisältää riskejä. On epävarmaa, kokevatko sosiaalityöntekijät sympatian arvostuksen eleenä ja tunnustuksen osoituksena. On myös epävarmaa, herättääkö sympatia esimerkiksi halua hakeutua alalle, eli lisääkö se ammatin arvostusta. Lisäksi on epävarmaa, onko sympatian osoittamisella yhteyttä ammatilliseen arvostukseen, korkeakoulutukseen ja ammatilliseen osaamiseen. Sosiaalityötä voi verrata yleisesti arvostettuihin aloihin ja pohtia, liitetäänkö niihin myös myötätuntoa osoittavia eleitä kohtaamisissa. Nämä riskit ovat luonnollisesti riskejä myös ammatillisen arvostuksen välittymiselle vuorovaikutustilanteissa. Sosiaalityöntekijät kokivat sympatian osoittamisen liian monitulkintaisena ja ristiriitaisena, jotta se olisi vastannut tunnustuksen ja arvostuksen saamisen tarpeeseen.

Tutkielmani johdannossa kuvailin läheiseltäni lahjaksi saamaani 1990-luvun sosiaaliturvan päiviltä saatua Supersossu-nenäliinaa ja mietin, että nenäliinaan painettu sosiaalityöntekijän kuva supersankarina, joka lentää kuin pääsiäisnoita luudalla on ristiriitainen. Ironista kyllä, tutkielmani yksi tulos oli se, että sosiaalityöntekijät nähdään nimenomaan ristiriitaisina, oikeastaan siksi että ihmisten kuva sosiaalityöstä vaikuttaa ristiriitaiselta. Tulos yllätti. Pohdin pitkään, mikä sanoma kaikkien aineistossa toistuvien monitulkintaisten kohtaamisten kuvausten takana oli ja kuinka tulkita tätä ilmiötä, joka ei sijoittunut yksiselitteisesti mihinkään eksaktiin teemaan.

Monitulkintaisten lausahduksien kuvausta voi pohtia peilaamalla sitä sosiaalityöhön. Sosiaalityö on monin tavoin haastava ala, joka sisältää monimutkaisia tilanteita ja vastakkaisia tarpeita. Sosiaalityöntekijän täytyy esimerkiksi yrittää muodostaa luotamuksellinen suhde asiakkaaseen ja samalla noudattaa lakeja ja ohjeita. Sosiaalityöntekijä saattaa myös kohdata työssään eettisiä dilemmoja pyrkimällä löytämään ratkaisuja, jotka ovat asiakkaan edun mukaisia ja samalla eettisesti kestäviä. Asiakkaan yksilölliset tarpeet ja yhteiskunnan odotukset saattavat olla ristiriidassa. Nämä tekijät saattavat osaltaan selittää ristiriitaisten kohtaamisten kuvausten suuren määrän. Alan ulkopuoliset ihmiset nojaavat asenteissaan ja mielipiteissään kuultuihin tarinoihin, omiin kokemuksiinsa ja alaan liitettyihin stereotypioihin, jotka osin muodostuvat sosiaalityön edellä kuvaamistani sosiaalityöhön liittyvistä ilmiöistä. Alan ulkopuolisilla ihmisillä ei välttämättä ole syvempää ymmärrystä esimerkiksi siitä, mitä tekijöitä sosiaalityöntekijöiden täytyy päätöksissään puntaroida ja ottaa huomioon.

Sosiaalityöntekijöiden ammatillinen identiteetti vaikutti vahvalta myös vapaaajalla. Tällä tarkoitan sitä, että sosiaalityöntekijät kuvasivat joutuvansa pidättäytymään kritisoimaan tai haastamaan kuulijoitaan, vaikka heidän arvonsa tai ammattinsa on kyseenalaistettuna. Sosiaalityöntekijät ilmaisivat turhautumista vuorovaikutukseen, mutta eivät tuoneet esiin, että asialle pitäisi tehdä jotain. Asia oli ikään kuin jo-

tain olemassa olevaa ja pysyvää. Suhtautumistapa voi johtua ammattieettisen velvollisuuden tunteesta tai halusta ylläpitää ammatillista arvokkuutta myös työajan ulkopuolella.

Tutkielman prosessi on ollut työläs, koska arvostus jo käsitteenä on monitulkintainen ja pystyin hyvin vähän tukeutumaan aihepiiristä tehtyihin tutkimukseen ja tietoon. Tutkielman jokainen osa-alue vaati paljon ikään kuin uuden synnyttämistä ja pohdintaa. Tutkielman anti itselleni oli syvällisempi ymmärrys siitä, miten asenteet ja mielikuvat sosiaalityötä kohtaan syntyvät, asia, jota ei voi selittää kenellekään nopeasti. Olen samalla tuntenut kasvavaa halua lisätä sosiaalialan arvostusta yhteiskunnassa. Tutkielmani on avannut silmiäni sille, miten tärkeää on, että ihmiset voivat samaistua sosiaalityöntekijöihin ja että luodaan tilaa uudenlaisille stereotyyppioille.

Tutkielman myötä ymmärsin laajemmin tunnustuksen saamisen merkityksen sosiaalityössä. Erityisesti olen huomannut, että sosiaalityössä saavutettu tunnustus ei ole riittävää sosiaalityöntekijöille, vaan tunnustusta on saatava myös muissa yhteyksissä. Ymmärsin, ettei sosiaalityöntekijän vapaa-ajalla työstään saatu tunnustus ole yhtään vähempiarvoista, kuin muukaan tunnustus, vaikka se on erilaista kuin onnistuneesta työstä saatu merkityksellisyiden tunne. Sosiaalityön yhteiskunnallinen arvostus koostuu monesta sosiaalityöntekijästä riippumattomasta asiasta, kuten mediasta, populaarikulttuurista, yhteiskunnan polarisoitumisesta, yksilön omista aiemmista kokemuksista ja kuulopuheista. Siinä missä sosiaalityöntekijät ovat valinneet ammatin, jota pidetään kuulijoiden mukaan rankkana ja vaativana, olisi vähintäänkin kohtuullista, että yleisöllä olisi mahdollisuus samaistua sosiaalityöhön asiantuntijatyönä ja alaan liitetyt haitalliset stereotyyppiat vähenisivät.

Yksi tutkielmani yllättävistä havainnoista oli, miten paljon sosiaalityön historia vielä vaikuttaa ihmisten mielikuviiin ammatista. Sosiaalityöntekijät toivat aineistossa esiin huoltaan median keskittymisestä lastensuojeluun sekä ihmisten kiinnostusta klikkiotsikoihin, jotka värittävät sosiaalityöstä kapeaa kuvaa. Olisi mielenkiintoista tutkia maakohtaisia eroja historian vaikutuksesta sosiaalityön ammatilliseen arvostukseen, koska tutkielmassani historian vaikutus näkyi halventavissa sanavalinnoissa, sekä asenteissa ammattia kohtaan. On huomionarvoista, että sosiaalityöntekijöiden arvostuksen kokemuksesta on hyvin vähän tutkimustuloksia erityisesti Suomessa. Tämä avaa mahdollisuuksia tuleville tutkimuksille, jotka voisivat syventää ymmärrystämme sosiaalityöntekijöiden arvostuksesta niin Suomessa, kuin kansainvälisestikin.

Tutkielman tekemisen jälkeen ymmärrän, että ihmisille on hyvin luonnollista reagoida erilaisilla tavoilla sosiaalityöntekijän kohtaamisen, mikäli tilanne tuntuu hämmentävältä. Siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijällä on hyvä esihenkilö ja kollegat, tukirakenteet ja yhteistyöverkostot, työelämässä ilkeiden ongelmien (eng. wicked

problems) kanssa painiminen voi olla haastavaa niillä haastavaa voimavaroilla tai ratkaisuilla, joita on käytössä. Ilkeillä ongelmilla tarkoitetaan monimutkaisia, yhteisöllisesti haavoittavia ja ristiriitaisia ongelmia sosiaalityössä. Yliruka ym. (2009, 15.) Yhtä lailla ristiriitaiset kohtaamiset voivat olla joskus haastavia sosiaalityön ulkopuolisessa kontekstissa, vaikka sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus yksityishenkilön roolissa esimerkiksi poistua tilanteista. Huoleni heräsi siitä, että mikäli sosiaalityössä ilkeät ongelmat sekä yleisön vihamielinen suhtautuminen sosiaalityötä kohtaan lisääntyisivät, se lisäisi huomattavasti alan vaativuutta. Ylipäätään jo ristiriitaiset kohtaamiset itsessään voivat aiheuttaa tarpeetonta hämmennystä.

Heikki Koskinen (2020, 161) sanoo, että persoonien koskemattomuuteen kohdistuvat loukkaukset saavat aikaan vahvoja sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Mikäli tällaiset vääryyden kokemukset kohdistuvat systemaattisesti joihinkin yksilöiden ryhmiin, ne muodostavat lähtökohdan yhteiskunnalliselle muutostarpeelle tai vallitseviin tunnustuskäytäntöihin. En henkilökohtaisesti usko, että tutkielmani kartoittama ei-arvostava kohtaaminen murskaa sosiaalityöntekijät, jotka ovat vaativan tunne- ja vuorovaikutustyön ammattilaisia. Tästä huolimatta jaan huolen Ylirukan ym. (2009, 25, 33) kanssa siitä, että työn merkityksellisyys ei voi olla riittävää kannattelemaan sosiaalityöntekijää tilanteessa, jossa hän kohtaa arvostuksen puutetta. Riski työtytymättömyydelle on korkeampi siinä tilanteessa, jossa arvostuksen puutetta tulee monelta suunnalta; ei ainoastaan organisaatiotasolla tai yhteiskunnallisella tasolla, vaan myös yksilön vapaa-ajalla. Olisi olennaista pyrkiä luomaan ympäristö, jossa asenteet ja mielikuvat sosiaalityötä kohtaan eivät muuttuisi vihamielisemmiksi. On tärkeä tunnistaa ja ymmärtää niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat sosiaalityöntekijöitä kohtaan oleviin asenteisiin ja mielikuviin yhteiskunnallisella tasolla, jotta sosiaalityön arvostusta pystytään lisäämään. Osa stereotyyppioista voi perustua relevanttiin kuvaan sosiaalityöstä, mutta antaa sosiaalityöstä kapean ja homogeenisen kuvan.

Aineistoa tutkiessa vaikutti siltä, että sosiaalityöntekijöillä syntyi tarvetta eläytyä ja purkaa enemmän ei-arvostetuksi tulemisen kokemuksia. Päätelin tämän vastausten pituudesta ja kielen rikkaudesta. Toisaalta negatiivisina koetut kohtaamiset saattavat jäädä enemmän ihmisten mieleen ja näin tuottaa enemmän aineistoa. Tutkielmani aineistossa kuvattiin kohtaamisia, jotka olivat kuvitteellisia. Tutkielmassani ei kysytty sosiaalityöntekijöiden käsityksiä ammatistaan, vaan heidän kokemuksiaan kohtaamisista. On toki mahdollista, että sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan oletusta siitä, että yleisö näkee heidät epäedullisessa valossa, eli itsestigmaa. On kuitenkin otettava huomioon, että eläytymismenetelmällä hankittu aineisto ei anna todellista kuvaa siitä, miten yleisö näkee sosiaalityöntekijät tai kuvaa sitä, näkevätkö he itsensä huonommassa valossa kuin asia todellisuudessa on, vaan tulokset kuvaavat sitä mitä ilmiö sosiaalityöntekijöiden näkemänä *voisi* olla.

Kokkosen (2010,19, 23) mukaan jokainen vuorovaikutussuhde on ikään kuin mini-kulttuuri, joka muodostuu jokaisessa suhteessa omanlaiseksi ja myös osapuoltensa mukaiseksi. Kulttuurin ja yhteisön jäsenet jakavat tietoa siitä, kuinka tietyissä suhteissa tulisi käyttäytyä. Ihmisten edustamien yhteisöjen odotukset ohjaavat vuorovaikutusta. Tämän takia jokaisella kulttuurin tai yhteisön jäsenellä voi olla erilaisia odotuksia, kokemuksia ja käsityksiä vuorovaikutussuhteesta ja niiden luonteesta. Emme siis voi vaikuttaa jokaiseen kohtaamiseen, eikä se ole tarpeen, mutta tarve jatkokeskusteluun sosiaalityön ammatillisen arvostuksen lisäämisestä on olemassa.

9. LÄHTEET

- Alanko, J. & Orjasniemi, T. (2018). *Kun kukkahattutäti onkin setä – Miesainokainen sosiaalityössä*. *Janus*, 26(2), 140–155.
- Anttila, Veikko. 2019. *Supersossun viisi vuodenaikaa*. Kinestasis Oy.
- Baldwin, Clive. 2013. *Narrative social work. Theory and application*. Bristol: Policy press.
- Bell, Linda & Allain, Lucille 2011. *Exploring professional stereotypes and learning for interprofessional practice: an example from UK qualifying level social work education*. *Social work education* 30. 3 (Apr 2011), sivut 266-280.
- Bergmark, Ulrika ja Alerby Eva. 2008. *Developing an ethical school through appreciating practice? Students lived experience in ethical situations in school*. *Ethics and education*. 3(1). 51-55.
- Bolgüm, Genre ja Şahim, Fatih 2019. *Public perception and attitudes about social work in Turkey*. *International social work*. Vol 62, issue 5. Pages 1327-1464.
- Eskola, Jari. 1997. *Eläytymismenetelmäopas*. Tampereen yliopisto.
- Eskola, Jari Wallin, Anna (2018) Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: Bookwell Oy.
- Eskola, Jari, Nikanto Ilona, Virtanen Satu ja Eerola Petteri (toim.) 2018. *Aikamme kasvatusta – vain muutos on pysyvää? 14 eläytymismenetelmätutkimusta*. Tampere University Press.
- Eskola, Jari, Mäenpää, Tero, Wallin Anna 2017. *Eläytymismenetelmä*. Perusteema ja 11 muunnelmia. Tampere. Tampere University press.
- Eteläpelto, Anneli 2007. *Työidentiteetti ja subjektiivisuus rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa*. Teoksessa: Eteläpelto, Anneli, Collin, Kaija & Saarinen, Jaana 2007. *Työ, identiteetti ja oppiminen*. Helsinki: WSOY, sivut 90-142.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja 2008. *Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona*. Teoksessa: Eteläpelto, Anneli & Onnismaa, Jussi. *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu 2008*. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, sivut 26-49.

- Ferguson, M., Carlson, D., Zivnuska, S. & Whitten, D. 2012. *Support at work and home: The path to satisfaction through balance*. Journal of Vocational Behavior: 80(2), 299 – 307.
- Foster, Raisa. 2020. *Ricoeurin polku tunnistamiseen ja tuntemisen kautta tunnustukseen*. Hirvonen, Onni. (toim.) 2020. *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään*. Hansaprint Oy. Turenki.
- Freeman, Miriam ja Valentine Deborah. 2021. *Thorough the eyes of the Hollywood: images of social workers in a film*. Social work (New York). 2004-04, Vol.49 (2), p.151-161.
- Gerlander, Maija 2003. *Jännitteet potilaan ja lääkärin välisessä viestintäsuhteessa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Granfelt, Riitta, Kuronen, Marjo, Nyqvist, Leo ja Petrelius, Päivi. 2004. *Sukupuolistunut ja sukupuoli sosiaalityö*. Teoksessa *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Päivi Petrelius (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.
- Henderson, Lesley ja Franklin Bob. 2007. *Images of social care professionals in popular UK television drama*. Journal of social work 7(2), p. 133-153.
- Hirvonen, Onni. (toim.) 2020. *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään*. Hansaprint Oy. Turenki.
- Hobbs, Elisabeth ja Evans, Nikki. 2017. *Social work perceptions and identity: How social workers perceive public and professional attitudes towards their vocation and discipline*. Aotearoa New Zealand social work. Vol.29 (4), p. 19-31
- Honneth, Axel. 1995. *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Hänninen, Vilma. 2018. *Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä*. Teoksessa Valli, Raine. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Keuruu.
- Joutsen-Onnela, Merja. 2003. *Turvallisuutta ja sopuointua vai jännitystä ja valtaa*. Tutkimus sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden yrittäjäyys- ja muista arvoista. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

- Juhila, Kirsi. 2004. *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaan ja nykysuuntauksia.* Janus. Sosiaalipoliitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. 12(2). 155-183.
- Julkunen, Riitta. 1995. *Yksityinen ja julkinen hyvinvointivaltiossa.* Teoksessa Eräsaari, Julkunen, Silius. (toim.). *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla.* Tampere. Vastapaino.
- Järvinen, Hanna-Mari. 2024. *Talentian työolobarometri 2024. Työn merkityksellisyys auttaa jaksamaan.* Talentia. Sosiaalialan edunvalvonta- ja ammattilehti. Numero 2.
- Kagan, Maya. 2016. *Yleisön asenteet ja tieto sosiaalityöntekijöistä Israelissa.* Journal of Social Work , 16 (3), 322-343.
- Kalliath, Parveen ja Kalliath Thomas. 2015. *Work – Family Conflict and Its Impact on Job Satisfaction of Social Workers.* British journal of social work. 45, 241–259.
- Kallio, Johanna, Blomberg Helena, Christian Kroll. 2021. *Miksi minusta tulee sosiaalityöntekijä? Tutkimus sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveista Suomessa.* Yhteiskuntapolitiikka 86. 5–6.
- Kelley, Harold, Berscheid Ellen, Christensen Andrew, Harwey John, Huston Ted, Levinger George, McClinton Evie ja Peplau Letitia. 1983. *Close relationships.* New York. Freeman.
- Keskinen, S. 2004. *Kohtaamisen paikkoja – tieto, valta ja sukupuoli sosiaalityössä.* Teoksessa J. Kiili & K. Närhi toim. *Tutkiva sosiaalityö* s. 12–14. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Kessels, U. 2015. *Bridging the Gap by Enhancing Fit: How Stereotypes about STEM Clash with Stereotypes about Girls.* International Journal of Gender, Science and Technology. Vol. 7 (2), 280-296.
- Keva 2023. Uutinen: *Kuntien työvoimaennuste.* <https://www.keva.fi/uutiset-ja-artikkelit/kuntien-tyovoimaennuste-hoitajapula-kaksinkertaistui-kahdessa-vuodessa/>. Viitattu 29.11.2023.
- Koskinen, Heikki. 2020. *Tunnusteorian uusimmat suuntauksset.* Teoksessa Hirvonen, Onni. (toim.) *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään.* Hansaprint Oy. Turenki.

- Laitinen, Arto. 2007. *Persoonien välisestä tunnustuksesta*. Teoksessa Kimmo, Nuotio & Heta Gylling (toim.) *Oikeus ja politiikka. Filosofisia esseitä*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 79–104.
- Laitinen, Arto. 2019. *Axel Honneth- yhteiskunta, kritiikki ja tunnustussuhteet*. Teoksessa Kauppinen, Ilkka, Pyykkönen Miikka ja Moisio Olli-Pekka (toim.). *1900-luvun saksalainen yhteiskuntateoria*. Gaudeamus. Tallinna. 171-190.
- LeCroy Craug ja Stinson, Erika. 2004. *The Public's Perception of Social Work: Is It What We Think It Is?* National Association of Social Workers 49 (2), 164–174
- Meltti, Tero & Kara, Hanna (2009) *Sosiaalityöntekijöiden työolot,- ja ympäristö ja työhyvinvointi sekä niihin vaikuttavat tekijät*. Teoksessa Yliruka, Laura, Koivisto, Juha ja Karvinen-Niinikoski, Synnove. toim. *Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:6. Helsinki: Yliopistopaino. 22-25
- Metsämuuronen, Jari. toim. 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp.
- Määttä, Anne (2012) *Perusturva ja poiskäännyttäminen*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Juvenes print oy. Tampere.
- Mönkkönen, Kaarina. 2021. *Eläytymismenetelmä*. Teoksessa Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä, toim. Sanna Ryyänen ja Anni Rannikko, 103-131. Tallinna: Gaudeamus.
- Mönkkönen, Kaarina, Tapani Annukka ja Kokkonen Tapani. 2023. *Arvoa ja arvottomuutta. Arvokkuuden ja merkityksellisyyden kokemukset hyvään elämän perustana*. Gaudeamus.
- Niemi, Petteri. 2020. *Tunnustussuhdeteoria sosiaalityössä*. Teoksessa Hirvonen, Onni. (toim.) 2020. *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään*. Hansaprint Oy. Turenki.
- Orupabo, Julian. ja Nadim, Marjan. 2019. *Men doing women's dirty work: Desegregation, immigrants and employer preferences in the cleaning industry in Norway*. Gender, Work & Organization. Vol. 27 (3), 347-361.
- Parton, Nigel. 2014. *Social Work, Child Protection and Politics: Some Critical and Constructive Reflections*. British Journal of Social Work 44 (7), 2042–205
- Posti-Ahokas Hanna, Haveri Susanna ja Palojoki Päivi 2015. *Eläytymistarinat nuorten itsenäistymisen tulkkina*. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 52. 324–333.

- Puusa, Anu. 2020. *Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin*. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Toim. Anu Puusa ja Pauli Juuti. Tallinna: Gaudeamus. 145–156.
- Rissanen, Päivi, Jurvansuu Sari ja Jalava Janne. 2024. *Mielenterveys ja nimby – suomalaisen väestön suhtautuminen mielenterveysongelmiin*. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2024:61. 61-67.
- Roman-Lagerspetz, Sari. 2020. *Vapaus, totuus ja tunnustus Hegelin filosofiassa*. Hirvonen, Onni. (toim.) 2020. Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään. Hansaprint Oy. Turenki.
- Rovamo, Essi ja Toikko, Timo. 2019. *Päihde- ja mielenterveystyöhön kohdistetut negatiiviset asenteet ja assosiativinen stigma*. Yhteiskuntapolitiikka 84:3. 281–191.
- Satka, Mirja. 1994. *Hyvinvointivaltion rakentajat*. Teoksessa armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Sarajärvi, Roosa ja Latva-Teikari Kati. toim. 2024. *Työelämän vaatimukset huolettavat sosiaalialan opiskelijoita – moni vastavalmistunut miettii jopa alanvaihtoa*. Yle 18.3. <https://yle.fi/a/74-20079215>
- Sosnet. *Sosiaalityön koulutuksen määrä valtakunnallisesti*. 2023. <https://www.sosnet.fi/FI/Peruskoulutus/Koulutuksen-maara>
- Särkelä, Arvi. 2020. *Tunnustuksen patologiat*. Teoksessa Hirvonen, Onni. (toim.) 2020. Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykypäivään. Hansaprint Oy. Turenki
- Staniforth, B., Deane, K. L., ja Beddoe, L. 2016. *Comparing public perceptions of social work and social workers' expectations of the public view*. Aotearoa New Zealand Social Work, 28(1), 13–24.
- Talentia. 2019. *Sosiaalityöntekijöitä on riittävästi*. <https://www.talentia.fi/uutiset/sosiaalityontekijoita-on-riittavasti/>. Viitattu 27.3.2024.
- Tamm, Tiia. 2010. *Professional identity and self-concept of Estonian social workers*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tarvainen, Merja. 2021. *Narratiivinen sosiaalityö – kuvaileva kirjallisuuskatsaus*. Janus. Vol 29 (4), 332-348.

- Tietosuoja. *Vaikutustenarvioinnin tekeminen*. 2023. tietosuoja.fi.
<https://tietosuoja.fi/vaikutustenarvioinnin-tekeminen>. Viitattu 20.11.2023.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2024. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*.
<https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>. Viitattu 1.3.2024.
- Valtionvarainministeriö. 2016. *Virkamieseettisen neuvottelukunnan ohje*.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163089> Viitattu 29.3.2024.
- Verhaeghe, Mieke ja Bracke, Piet. 2012. *Assosiative stigma among mental health professionals. Implications for professional and service user well-being*. Journal of social and health behaviour. 2012-03, Vol.53 (1), p.17-32
- Vilkka, Hanna ja Mankki Ville. 2024. *Johdatus monimenetelmätutkimukseen*. Santalahti kustannus. Viro.
- Wallin, Anna. 2022. *Empathy- Based stories of Digitalization and professional development. An empirical illustration and methodological exploration of the method of empathy based stories*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Williams, Javonda, Simon, Cassandra ja Bell, Amber. 2015. *Missing the mark: the image of the social work profession in an african- american community*. Journal of Ethnic And Cultural Diversity in Social Work. 24:1, 56-70.
- Yliruka, Laura, Koivisto, Juha ja Karvinen-Niinikoski Synnöve. (toim.) 2009. *Sosiaalialan työolojen hyöä kehittäminen*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2009:6. Yliopistopaino.

LIITTEET

LIITE 1 (A-TARINA)

Kirjoituspyyntö Pro Gradu-työhön.

Hyvä sosiaalityöntekijä,

teen Pro gradututkielmaa Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Tutkimukseni aiheena on sosiaalityöntekijöiden kokemaa ammatillinen arvostus yleisön silmissä, eli kuinka muut ihmiset näkevät sosiaalityöntekijät. Haluaisin selvittää, mitä ilmiötä sosiaalityöntekijän ammatin esiin tulemiseen liittyy. Saammeko arvostusta osaksemme, tuntevatko muut ihmiset ammattialamme, kuinka meihin suhtaudutaan.

Tutkin asiaa eläytymismenetelmän avulla. Alla on kehyskertomus, jota sinun pitää omalla haluamallasi tavalla jatkaa. Voit käyttää vapaasti mielikuvitustasi kirjoittaessasi aiheesta. Huomioithan, että kirjoitus ei sisällä mitään tunnistettavia henkilötietoja, tai tietoja, joista ihmisiä voisi tunnistaa.

Käytän kirjoituksia osana gradututkielmaani. Kirjoittelulle ei ole pituus- tai mallivaatimuksia, vaan voit kirjoittaa juuri sen verran ja sillä tavalla, kuin haluat. Kirjoitelmia käytetään vain tämän tutkimuksen tekoon, jonka jälkeen ne hävitetään. Vastausaikaa on xx saakka. Kiitos vastauksestasi!

"Sosiaalityöntekijä tapaa vapaa-ajallaan uusia ihmisiä ja keskustelu kääntyy siihen, mitä keskusteluun osallistuvat ihmiset tekevät työkseen. Sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa. Ihmisten reagointi hänen ammattiinsa tuntuu arvostavalta ja hyvältä. Kerro ja kuvaile haluamallasi tavalla, mitä tilanteessa tapahtuu."

LIITE 2 B-TARINA

Kirjoituspyyntö Pro Gradu-työhön.

Hyvä sosiaalityöntekijä,

teen Pro gradututkielmaa Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Tutkimukseni aiheena on sosiaalityöntekijöiden kokema ammatillinen arvostus yleisön silmissä, eli kuinka muut ihmiset näkevät sosiaalityöntekijät. Haluaisin selvittää, mitä ilmiötä sosiaalityöntekijän ammatin esiin tulemiseen liittyy. Saammeko arvostusta osaksemme, tuntevatko muut ihmiset ammattialamme, kuinka meihin suhtaudutaan.

Tutkin asiaa eläytymismenetelmän avulla. Alla on kehyskertomus, jota sinun pitää omalla haluamallasi tavalla jatkaa. Voit käyttää vapaasti mielikuvitustasi kirjoitteesasi aiheesta. Huomioithan, että kirjoitus ei sisällä mitään tunnistettavia henkilötietoja, tai tietoja, joista ihmisiä voisi tunnistaa.

Käytän kirjoituksia osana gradututkielmaani. Kirjoitelmalle ei ole pituus- tai mallivaatimuksia, vaan voit kirjoittaa juuri sen verran ja sillä tavalla, kuin haluat. Kirjoitelmia käytetään vain tämän tutkimuksen tekoon, jonka jälkeen ne hävitetään. Vastausaikaa on xx saakka. Kiitos vastauksestasi!

"Sosiaalityöntekijä tapaa vapaa-ajallaan uusia ihmisiä ja keskustelu kääntyy siihen, mitä keskusteluun osallistuvat ihmiset tekevät työkseen. Sosiaalityöntekijä kertoo ammattinsa. Ihmisten reagointi hänen ammattiinsa ei tunnu hänestä arvostavalta ja hyöväältä. Kerro ja kuvaile haluamallasi tavalla, mitä tilanteessa tapahtuu."